№ 24 ՇԱԲԱԹ, 4 ՓԵՏՐՎԱՐԻ

1912

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 4 ՓԵՏՐՎԱՐԻ № 24

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1912 Թ. ՀԱՄԱՐ

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը՝ 9 ր., 9 ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., 7 և 6 ամսվանը՝ 6 ր., 5 ամսվանը՝ 5 ր., 4 ամսվանը՝ 4 ր., 3 ամսվանը՝ 3 ր., 2 ամսվանը՝ 2 ր., 1 ամսվանը 85 կ. և 15 կ. պօստի ծախք։

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դօլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ։

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն, և միենոյն ժամանակ 40 կ. նամակադրոշմ։

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Յունվարի 30-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին, ԲԱԳՈՒՈՒՄ վախճանվեց

ԱԲԳԱՐ Աւ.-ՔԱՀ. ՏԷՐ-ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԸ,

որի մասին խորին վշտով յայտնում է ի գիտութիւն ազգականների, ծանօթների և պաշտօնակիցների հանգուցեալի որդին՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ քահ. ՏԷՐ-ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԸ։

Մարմնի յուղարկաւորութիւնը Բագուից՝ դէպի հանգուցեալի հայրենի ԿՈՂԲ գիւղը՝ տեղի է ունեցել փետրվարի 1-ին։

Թաղումը տեղի կունենայ յիշեալ գիւղում կիրակի, փետրվարի 5-ին։

67. 1—1

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՆԷ

Փետրվարի 5-ից մինչեւ մայիսի 5-ը

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՏԻԿ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՐՄԷՆԵԱՆԻ եւ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆԻ

ԽՄԲԻ ԿԱԶՄԸ.—Դերասանուհիներ՝ Ադամեան, Ազնիւ, Աստղիկ, Դուբեան-Արմէնեան, Խանդանեան և Սօֆիկ։ Դերասաններ՝ Արմէնեան, Անդրանիկ, Բերոյեան, Մանուէլեան, Միրզոյեան, Սաֆարեան, Թառլանեան, Ոչտունի, Սարգսեան և Սեւումեան։

ՌԵՊԵՐՏՈՒԱՐ.—Հայ հեղինակներ՝ Շիրվանզադէ, Գէորգեան, Մանուէլեան, Թառայեան, Վաստակաւոր, Ահարոնեան և Շանթ։ Օտար հեղինակներ՝ Զուդերման, Իւշկեվիչ, Րօվէտտի, Գորկին, Բատայլ, Գերման-Բար, Ֆուլդ և Շնեցլեր։

ԽՄԲԻ ՄԱՐՇՐՈՒՏԸ.—Քաղաքներ՝ Ասխաբադ, Մերվ, Տաշկէնտ, Կոկանդ, Սամարկանդ, Չարջոյ, Կրասնովօդսկ, Աստրախան, Ղզլար, Գրօզնիա, Պետրովսկ, Դերբէնտ, Բագու, Գանձակ և Թիֆլիս։

ԱԶԴ.—Խմբի առաջին ներկայացումը՝ Ասխաբադ, կիրակի, փետրվարի 12-ին։

Գ. Ս. ԴՈՐՈԺՆՕՎԻ

ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԸ

1) Գլխաւոր խանութը, Սօլօլակսկայա փողոց, տուն Գուրգէնօվի, տելէֆօն 583.
2) Նարօւլաւեան խանութը, Միխայլօվսկի պր. Լութերական. եկ. շարք. տել. 838.

ՇԱԲԱԹ, ՓԵՏՐՎԱՐԻ 4-ԻՆ

ՓԱԿ ԿԸ ԼԻՆԵՆ

ԽՈՇՈՐ ԷԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔԻ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՍՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

(շ.) առ 64. 2—2

ՑԵՐԵԿՎԱՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ Ա. ՆՈՒԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ.

Կիրակի, փետրվարի 5-ին

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏ. ԸՆԿ. ԹԱՏԵՐԱՍԷՐ. ԽՈՒՄԲԸ

Երկրորդ անգամ կը ներկայացնէ

ՄԵԾԻՆ ՎԱՐԴԱՆ

Պատմական ողբերգութիւն 5 արար., հեղ. Վ. ՏԻՐԱՑԵԱՆԻ,

Սկիզբն է ճիշդ 11 ժամին առաւօտեան

Տեղերի գները 5-ից մինչև 50 կ.։

Հերթ. ռէժիսոր՝ ԱՄՕ-ԽԱՐԱԶԵԱՆ

Հերթ. կարգադրիչ՝ Գ. Երիցեան

ԻՆՉՈՒ Է ՆՈՒԱԶ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

III

Ոչ մի բանի վրա այնքան թեթեւամիտ կերպով չէ նայում հայ մարդը, որքան հրատարակչական ձեռնարկութիւնների վրա։

Նայեցէք ձեր շուրջը։ Նայեցէք անցեալ և ներկայ հրատարակչական գործառնութիւններին։ Եւ տեսէք թէ ինչ նկարագիր են տալիս նրանք։

Ամեն մի ձեռնարկութեան վրա, որ ծախքեր և կազմակերպութիւն է պահանջում, մարդիկ նայում են լուրջ կերպով։ Կազմում են մի քանի տարիների համար նախահաշիւ և գործողների խումբ, որը պէտք է իրագործի հրատարակչական ծրագիրը։

Մեզանում այդ չէ կատարվում։ Դա աւելորդ մի բան է նկատվում։ Բաւական է համարվում, եթէ գումար գտնվեց սկզբնական անհրաժեշտ տպագրական ծախքերը հոգալու, այն ժամանակ գործին արդէն ընթացք է տրվում անարգել կերպով։

Եւ ահա մենք տեսնում ենք, թէ ինչպէս յաճախ տպագրված գիրքը լոյս չէ տեսնում, որովհետև տպարանը դեռ չէ ստացել իր վարձատրութիւնը, իր արած ծախքերը. մենք տեսնում ենք, թէ ինչպէս պարբերական նորեկ թերթի ձեռնարկողը մի շաբաթից յետոյ արդէն դռնէ-դուռ է ընկնում փող ճարելու, որպէս զի վճարելով առաջին համարների պարտքերը՝ կարող լինի հետեւեալ համարների հրատարակութիւնը ապահովել։

Եւ անկասկած՝ թեթեւամիտ կերպով սկսված գործը շուտով էլ կը քայքայվի մի նոր ապացոյց տալով այն բանին, թէ ինչպէս չը պէտք է լուրջ գործին թեթեւ վերաբերվել։

Նոյն իսկ այնպիսի երկիրներում, ուր տպագրական խօսքը վաղուց յարգանք է վայելում և ժողովրդական պահանջ է դարձել, մարդիկ հեշտութեամբ չեն վստահանում տպագրութեան յանձնել գրական գործեր՝ առանց նրանց ծախքերի մասին հոգալու լիովին։ Եւ եթէ մի չափազանց յայտնի գրական անուն է այդ ձեռնարկողը, այնուամենայնիւ նա պատահականութեան որոշ բաժին է վերցնում իր վրա։

Իսկ մեզանում խօսք լինել չէ կարող այդ մասին, որովհետև ամենայայտնի և ժողովրդական անուններն անգամ չեն կարողանում շուտով վաճառահանել իրանց հրատարակութիւնները։

Իսկ երբ հրատարակչական ձեռնարկութիւնը լաւ հիմքերի վրա չէ դրված և նա կարող է քայքայվել ամեն մի պատահարից, ամենաթեթեւ մի կորուստից, ինչ յարատեւութիւն և ույժ կարող է նա ունենալ։

Եթէ Վենետիկի և Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեանց տպարանները կարողացան տասնեակ տարիներ շարունակ գործել և այժմ էլ դեռ պահպանում են իրանց գոյութիւնը, դա արդիւնք է լուրջ կազմակերպութեան, որը հիմնված է ոչ թէ միամսվայ և մի տարվայ, այլ երկարամեայ շրջանների սիստեմական գործունէութեան վրա։ Այդ տպարանների հրատարակութիւնները չէին նշանակված անմիջական սպառման ակնկալութիւնների վրա։ Գրքերը լոյս էին տեսնում և ժամանակի ընթացքում միայն սպառվում։ Եւ մեզ յայտնի են հրատարակութիւններ, որոնք կէս դարի ընթացքում միայն սպառվել են, կամաց-կամաց գտնելով ընթերցողներ և գնահատողներ։

Մենք անկարող ենք մանրացոյց լինել մանաւոր լուրջ հրատարակչական ձեռնարկութիւնների վրա, որոնք նոյնպէս կազմակերպած լինէին տպագրական գործը։ Եւ եթէ կան հրատարակութիւններ, որոնք փոքր ի շատէ յարատեւ գործունէութիւն են ունեցել, դրանք եղել են մի քանի պարբերական թերթերի խմբագրութիւնները, որոնք զանազան զոհողութիւններով և զրկանքներով կարողացել են մի հրաշքով պահպանել իրանց հրատարակութիւնների գոյութիւնը։

Դա հայկական հասարակական մարտիրոսագրութեան ամենատղեբերգական արտայայտութիւններից մէկն է։

Այդ մասին ուրիշ անգամ։

Ա. Քալանթար

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻ ՇՈՒՐՋԸ

«Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան դատավարութեան մէջ բացառիկ տեղ ու բացառիկ ուշադրութիւն դատարանը նուիրում է նախկին վարդապետ Կոբեանին։ Վերջինս, բացի «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեանը պատկանելուց, մեղադրվում է դարձեալ հայ քահանայ Տէր-Սողոմոնեանի սպանութեան մէջ։

Կոբեան վարդապետը Գանձակի հայ-լուսաւորչական վիճակի յաջորդ էր և նրա իշխանութեան ներքոյ էր գտնվում Տէր-Սողոմոնեան քահանան։ 1907 թ. Տէր-Սողոմոնեանը Կոբեան վարդապետից ստացաւ մի նամակ, որի մէջ հայր-սուրբը պահանջում էր ներկայանալ իրան հետեւեալ օրը կարևոր գործի առիթով։ Այդ նամակը քահանան ցոյց տուեց տնեցիներին և կողմնակի մարդկանց և, վերցնելով հետը նամակն ու 240 ր., նշանակված ժամանակին դիմեց վարդապետի մօտ։ Մի ժամ յետոյ նա սպանվեց դաշտում։ Հովիւները, որոնք թէև ոճրի վկաներ չէին եղած, պնդում են թէ՝ սպանութիւնը կատարվելու ժամանակ սպանութեան տեղից ոչ հեռու նրանք տեսան երկու կասկածելի անձանց։ Դիակի վրա ոչ փողը գտնվեց, ոչ հրաւիրագիրը։ Լուրերի համաձայն, Տէր-Սողոմոնեանի սպանութեան առիթով Կոբեան վարդապետը պատասխանել է ծխականներին. «Ով դատապարտված է մահվան «Դաշնակցութիւնից», նա պէտք է սպանվի, թէկուզ դա լինի ինքը հայոց կաթողիկոսը»։ Մօտաւորապէս միենոյնն է ասել Կոբեանը և խօսակցութիւնների մէջ։

Հէնց այդ խօսքերն էլ մեղադրող իշխանութեանը առիթ տուեցին կասկածելու Կոբեանին Տէր-Սողոմոնեանի սպանութիւնը կազմակերպելու կամ մասնակցելու մէջ։ («Р. Сл.»)

—

Ինչպէս խօսում են սենատի կուլուարներում, մեղադրվողներից մէկը չը ներկայացաւ նիստին՝ յարգելի պատճառով։ Այժմ նա մասնակցում է, իբրև պատգամաւոր, օսմանեան պարլամենտում։

ՉԵՐՆՈԳՕՐԻԱՅԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

1 փետրվարի

Պետերբուրգ. — Չեռնոգօրական թագաւորը Ձմեռային Պալատում ընդունեց քաղաքային ինքնավարութեան և ռուսաց ժողովարանի պատգամաւորութիւններին։ Յետոյ թագաւորին ներկայացան Պետերբուրգի չեռնոգօրական գաղութի անդամները։

Երեկոյեան ժամը 8-ին Մեծ Իշխան Նիկօլայ Նիկօլայեվիչի և Մեծ Իշխանուհի Անաստասիա Նիկօլայեվնայի պալատում եղաւ ճաշ, ուր ներկայ էր թագաւորը որդու հետ։

—

Ցետինիէ.—Նիկօլայ թագաւորին ցոյց տրված սրտագին ու հանդիսաւոր ընդունելութեան տեղեկութիւնը և Կայսրի բարեկամական բաժակաճառը ամբողջ երկրում գործեցին ուրախալի տպաւորութիւն։ Չեռնոգօրիայի տրադիցիօն հպատակութիւնը Ցարին և Ռուսաստանին, շնորհիւ դրա, աւելի ուժեղացաւ։

—

2 փետրվարի

Պետերբուրգ.—Փետրվարի 1-ին Մեծ Իշխան Նիկօլայ Նիկօլայեվիչի պալատում ճաշի ժամանակ ի պատիւ չեռնոգօրական թագաւորի, որ ներկայ էին նոյնպէս զինւորական բարձրաստիճան անձինք և զինւորական զօրաբաժինների հրամանատարները, Օգոստափառ տանտէրը ողջունեց բարձր հիւրին հետեւեալ խօսքերով. «Ձեր արքայական մեծութիւն. ռուսական կանօնաւոր զօրքի հիմնադիր Պետրոս Մեծ Կայսրի տան մօտ, մենք, նրա ներկայացուցիչները, բարձր պատիւ ունենք և երջանիկ ենք ողջունելու ձեր արքայական մեծութեանը, մեր գեներալ-ֆէլդմարշալին։ Ցանձին ձեր մենք վաղուց արդէն ընտելացել ենք մեծարել պարագլխին և հերոսին, որի անունը անխզելի կերպով կապված է յաղթութեան հետ։ Ձեր պատկերը միշտ տպաւորվի մեր սրտերում։ Ես խորապէս հաւատում եմ, որ նա մեզ նոր ույժեր կը տայ ռուսական յաղթական զօրքի պատմական փառքը պաշտպանելու այն ժամին, երբ մեր Ինքնակալ Վեհապետը կը հրամայի մեզ գնալ կռուի։ Թող Տէր Աստուած տայ ձեզ երկար տարիներ կատարեալ առողջութիւն և երջանկութիւն յուրախութիւն Չեռնոգօրիայի և մեզ։ Ձեր արքայական մեծութեան, նորին մեծութիւն Թագուհի Միլենայի, ձեր ամբողջ արքայական ընտանիքի, հաւատով և ոգով մեզ կից չեռնոգօրիական հերոս ժողովրդի կենացը. Ուրա»։ Կենացը ծածկվեց չեռնոգօրական հիմնի հնչիւններով։

Թագաւորը պատասխանեց այսպիսի ճառով. «Ձեր կայսերական բարձրութիւն. ես առանձնապէս ուրախութիւն եմ զգում, երբ հիւր եմ լինում Ձեր և Ձեր ամուսնու մօտ Ձեր նոր պալատում, ռուսական դիւցազունների, իմ մարտնկերների հրաշալի հասարակութեան մէջ։ Ձեր պալատը կառուցված է Ռուսաց հանճարաւոր Պետրոս I Ցարի այն տան կողքին, ուր հասունանում էին նրա մտադրութիւնները Ռուսաստանի վեհութեան, բարօրութեան և փառքի համար, ռուսական մեծ ժողովրդի բոլոր սլաւօն եղբայրներին միախմբում նրա շուրջը, իսկ իմ տան նահապետ միտրոպօլիտ Դանիէլը առաջինն էր, որին ձեռք մեկնեց հիւսիսային մեծ արքան։ Այն ժամանակից Չեռնոգօրիային և Ռուսաստանին միացնող կապերը, աւելի և աւելի սերտ և ամուր դառնալով, հասան ներկայումս անխզելի միութեան և փոխադարձ սիրոյ աստիճանին։ Այժմ բարեյաջող թագաւորող Թագաւոր Կայսրը, պահպանելով հոգու մէջ Իր նախահայրերի մեծ պատգամները, շնորհեց ինձ ռուսական քաջ զօրքի ֆէլդմարշալի աստիճան և դրանով Նրա կամքի նոր ակնյայտնի ապացոյց տուեց ոչ միայն պահպանել, այլ և ամրապնդել Չեռնոգօրիայի և Ռուսաստանի միջև գոյութիւն ունեցող կապերը։ Թող երջանիկ լինի Ձեր Կայսերական Բարձրութեան կեանքը Ձեր նոր պալատում։ Թող նրա մէջ, որպէս և ներկայ րոպէում, միշտ և այսուհետև գումարվի ռուսական զօրութեան ծաղիկը։ Թող այդ պալատի մէջ երկար և երկար տարիներ հնչվեն հիացմունքի բացագանչութիւններ։ Կեցցէ Նորին Կայսերական Մեծութիւն Թագաւոր Կայսր Նիկօլայը, կեցցէք և Դուք, Ձեր Կայսերական Բարձրութիւն, իմ թանգագին դստեր հետ, կեցցէ ռուսական զօրքը»։

—

Պետերբուրգ.—Չեռնոգօրական թագաւորն ընդունեց մինիստրների խորհրդի նախագահին, արտաքին գործերի մինիստրին, Պետերբուրգի նահանգի ազնուականների պատգամաւորութեան։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

1 և 2 փետրվարի

Պարիզ.—Պալատ։ Ծովային մինիստր Դելկասէն պաշտպանում է ծովային ծրագիրը, որի իրագործումը կաւարտվի 1919 թւին և կարժենայ 1398 միլիօն ֆրանկ։ Լամանշում և Ատլանտեան ովկիանոսում Ֆրանսիան կը բաւականանայ պաշտպանողական դրութեամբ. նոյնը չէ Միջերկրական ծովի վրա, ուր նաւատորմը պէտք է կարող լինի ներհակել Հիւսիսային Աֆրիկայի հետ հաղորդակցութեանը սպառնացող նաւատորմին։ Ֆրանսիան կարող է և պէտք է ազգային պաշտպանութեան համար երեան հանէ նոյնպիսի ջանքեր, ինչպէս Անգլիան և Գերմանիան (բուռն ծափահարութիւն)։ Ծովային ծրագիրն ընդունվեց 452 ձայնով ընդդէմ 73-ի։

Սենատ։ Միլերանը յայտնում է, որ շնորհիւ օդագնացութեան աջողութիւններին Ֆրանսիան գտնվում է հինգերորդ զօրաբանակ ստեղծելու ճանապարհին. 1912 թւի վերջերին Ֆրանսիան ունենալու է 344 աէրօպլան։ Սակայն ամբողջ ծրագրի իրագործման համար յատկացված 12 միլիօնը քիչ է. հարկաւոր են նոր գումարներ։

—

Պարիզ.—Պալատը քննեց ընտրողական բարենորոգումը։ Նիստը չափազանց աղմկալի էր, որովհետև շատ արմատականներ թշնամի են բարենորոգմանը հանրապետական կուսակցութիւնը մեծամասնութիւնից զրկելու երկիւղից։ Պուանկարէն յայտնեց, թէ այդ երկիւղներն անհիմն են. վիճակագրական տեղեկութիւնների համաձայն հանրապետականներն ունեն բացարձակ մեծամասնութիւն 59 նահանգներում։ Մինիստր-նախագահը յորդորեց հանրապետական կուսակցութեանը վերջ

դնել հարցադրմանը և ընդունել բարենորոգումը, ապացուցելով արդարութիւն ու անկեղծութիւն։

—

Բեռլին.—Րէյխստագում պետական կանցլէրը պատգամաւորների բուռն ծափահարութեան մէջ վաւերացրեց, որ Հոլդէնը անգլիական կաբինէտի յանձնարարութեամբ քննեց գերմանական կառավարութեան հետ երկու երկիրների շահերին վերաբերող խնդիրներ՝ փոխադարձ վստահութեան յարաբերութիւններ հաստատելու նպատակով։

—

Բեռլին. — Րէյխստագ։ Նախագահ ընտրվեց ազատախոհ Կէմպֆը։ Հրաժարված Պաաշէի փոխարէն փոխ-նախագահ ընտրվեց ազատախոհ Դովէն։ Երկուսն էլ տուեն իրանց համաձայնութիւնը։

—

Վիէննա.—Էրենտալի հիւանդութիւնը լուրջ է։

—

Վիէննա.—Էրէնտալը անզգայ է։ Ոյժերը արագօրէն թուլանում են։ Արիւնհոսութիւնը շարունակվում է։

—

Զագրէբ.—Բանւորները և ուսանողները ազմկալի ցոյց կազմեցին բանի և ունգարական կառավարութեան դէմ։ Եղաւ ընդհարում պահակների հետ, որոնք մերկացրին սրերը։ Երկու կողմերի վիրաւորների թիւը մեծ է։ Կալանաւորվեցին 15 հոգի։ Ամբոխից կրակեցին վեց անգամ ատրճանակից։

—

Բուդապեշտ.—Պատգամաւորների պալատում Կուէն-Խէդէրվարին բացատրութիւն տուեց յօգուտ զինւորական օրինագծի, խոստանալով մօտիկ ապագայում հերթին դնել ընտրողական բարենորոգման օրինագիծը։ Մինիստրի ճառը հաւանութիւն չը գտաւ օպպօզիցիայի կողմից։

—

Բէլգրադ.—Սկուպշչինան արձակվեց։ Նոր ընտրութիւնները կը կայանան ապրիլի 1-ին։ Սկուպշչինայի արտակարգ նստաշրջանը կը բացվի ապրիլի 19-ին։

—

Լիսաբոն.—Սենատն ընդունեց սահմանադրական երաշխաւորութիւնները վերականգնող օրէնքը։

—

Տոմսկ.—Վերջին ուժեղ փոթորիկների ժամանակ Ուգինի շրջանում զոհվել են մօտ 60 մարդ։

—

Մոսկվա.—Կայարանում կոմս Միլիւտինի դագաղի վրա պսակներ դրվեցին Մոսկվայի և Պարիզի կողմից։ Ընդհանուր հոգեհանգստից յետոյ պսակներ դրին նաև Պետերբուրգի, զանազան հաստատութիւնների և զօրամասերի կողմից։ Միաժամանակ թարմ ծաղիկներից պսակներ դրվեցին Կայսրի և Մեծ Իշխանուհի Ելիսավետա Ֆէօդորօվնայի անուններից։ Ներկայ էին Պետական Խորհրդի, զինւորական հաստատութիւնների, զօրամասերի պատգամաւորութիւնները։

Կոմս և կոմսուհի Միլիւտինների դագաղները հողին յանձնվեցին տոհմական դամբարանում՝ Նովոդեվիչի վանքի գերեզմանատանը։ Հետևակ ու հեծեալ գնդերը տուեին զինւորական պատիւներ կրակելով հրացաններից ու թնդանօթներից։ Պարզվեց, որ գերեզմանահորերը փոքր էին, ուստի և դագաղները տարան եկեղեցի, ուր կը պահվեն մինչև ուրբաթ, երբ և տեղի կունենայ թաղումը։

ՖՐԱՆՍ. ՀԻՒՐԵՐԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. գործ.)

1 փետրվարի

Մոսկվա. — Ի պատիւ Ֆրանսիացի հիւրերի կայացաւ ճաշ՝ քաղաքագլխի մօտ։ Ժամը 10-ին հիւրերը մեկնեցին Պետերբուրգ։

—

2 փետրվարի

Պետերբուրգ. — Առաւօտեան Մոսկվայից եկան Պարիզի քաղաքային խորհրդի ներկայացուցիչները և դիմաւորվեցին քաղաքագլխից և Ֆրանսիական գաղութից։ Հիւրերը ներկայացան Ֆրանսիական դեսպանին։ Երեկոյեան դեսպանատանը նրանց պատւին ճաշ տրվեց, որին ներկայ էին նաև քաղաքային ինքնավարութեան ներկայացուցիչները Գլազունովի գլխաւորութեամբ։

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

1 փետրվարի

Պէկին.—Վայվուբուն Պէկինում պաշտօնավարող օտարերկրեայ ներկայացուցիչներին ուղարկեց դինաստիայի հրաժարականի և հանրապետութիւն հաստատելու հրովարտակի պատճէնը և Իւանշիկայի կարգադրութեամբ տեղեկացրեց, որ մինչև ժամանակաւոր հանրապետական կառավարութիւն կազմելը կառավարական բոլոր նախկին հիմնարկութիւնները առայժմ գործելու են։ Վայվուբուն առաջվայ նման կը վարէ դիւանագիտական յարաբերութիւններին վերաբերող գործերը գոյութիւն ունեցող պայմանագրերի համապատասխան։

Լուրերի համաձայն՝ ժամանակաւոր կառավարութիւնը կազմվելու է Տեանցզինում։

—

Մուկդէն.—Յունվարի 31-ին Ֆինխուանչէնի մօտերը տեղի ունեցաւ ճակատամարտ յեղափոխականների և կառավարական զօրքերի միջև։

—

Մուկդէն.—Հանրապետութիւն հաստատելու հրովարտակի հրատարակութեան տեղեկութիւնը չինացիները միաբերան ցնծութեամբ ընդունեցին։ Սակայն, քանի չէ պարզվել գեներալ-նահանգապետի և ոստիկանական զօրքերի հրամանատարի վերաբերմունքը դէպի հրովարտակը, որոնք դեռ հրատարակութեան նախօրեակին հալածում էին յեղափոխականներին, ընդհանուր տրամադրութիւնը յուզալի է։ Գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեամբ անկարգութիւնների առաջն առնելու համար տեղական զօրքին օգնութեան բերված են 4 հետևակ գունդ։

—

2 փետրվարի

Պէկին.—Մայրաքաղաքում լիակատար հանգստութիւն է։ Ոչ մի փողոցային ցոյց և ուրախութիւն չը կայ։ Ազգաբնակութիւնը բստ երևոյթին աւելի զբաղված է առաջիկայ տօներով։ Մամուլը նոյնպէս շատ թոյլ արձագանք տուեց վերջին հրովարտակին։ Մանջուրները, համոզվելով որ իրանց ռոճիկները պահվելու են, գոհ են երևում։

—

Մուկդէն.—Խորհրդակցական կոմիտէտի անդամներ մանջուրներ Մէնսինլունը և Տունդէրչէնը կազմեցին «անվախների ընկերութիւն» հանրապետութեան դէմ կռուելու համար։ Անդամներ ընդունվում են բացառապէս մանջուրներ։ Չինական տեղեկութիւնների համաձայն, ընկերութեանը դրամական աջակցութիւն է ցոյց տրվելու Պէկինից։

—

Ուրգա.—Եկան բարգուտների և սոլօնների պատգամաւորները Խուլունբուինի շրջանից՝ խնդրելու խուտուխտուին ընդունել շրջանը իր հովանաւորութեան ներքոյ։

—

Տօկիօ.—Բուջէն հաստատվեց պարլամենտից, առանց փոփոխութեան, ընդդէմ նացիօնալիստների և կենտրոնի։

Խօդզէխայի ափերի մօտ մի նաւակի խորտակման ժամանակ խեղդվեցին 15 մարդ։

ԹՈՒՐՔ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

1 փետրվարի

Պարիզ.—Իտալական պատերազմական մինաւ ռմբակոծել է Շէյխ-Սաիդը։

—

Հռոմ.—Պաշտօնական «Պօպօլօ-Րօմանօն», խօսելով խաղաղ համաձայնութեան պայմանների մասին, խալիֆայութիւնը պահպանելու նկատմամբ ասում է, որ եթէ դրանով հասկացվում է յարգանք դէպի մահմեդական կրօնը, ապա ուրեմն Իտալիան հակառակ չէ և, ընդհակառակն, միշտ պատրաստ է եղել ընդունել այն պայմանները, որոնք կան, օրինակ, Բօսնիայի վերաբերմամբ կնքված աւստրօ-թիւրքական պայմանագրի մէջ։ Ինչ վերաբերում է դրամական վարձատրութեան հարցին, պաշտօնական օրգանը հարցնում է, թէ չէ՞ն յայտնել արդեօք Սաիդ փաշան և Սալօնիկի կոմիտէտը, թէ արհամարհելի մետաղի մասին նրանք լսել անգամ չեն ուզում։

—

2 փետրվարի

Հռոմ.—Երկրագործութեան մինիստրը Տրիպօլիս ուղարկեց մի պաշտօնեայ Տրիպօլիսի մինիստրութիւն հաստատելու համար։

—

Կ. Պօլիս.—Մինիստրների խորհուրդը որոշեց Եգէյեան ծովում իտալական նաւատորմի գործողութիւնների սկզբից արտաքսել բոլոր իտալահպատակներին։

ԱՆԳԼ. ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԳԱՀԱԿԱՆ ՃԱՌԸ ԵՒ ՆՐԱ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

2 փետրվարի

Լոնդօն.—Պարլամենտում թագաւորը կարդաց գահական ճառը, որի մէջ ասված է թէ՝ բոլոր մեծ պետութիւնների հետ յարաբերութիւնները շարունակվում են միալ բարեկամական. ցաւակցութիւն է յայտնված թիւրք-իտալական պատերազմի շարունակվելու առիթով, յիշատակված է թէ՝ դրութիւնը Պարսկաստանում շարունակում է հրաւիրել լուրջ ուշադրութիւն, մեծ բրիտանական մինիստրները մշտական յարաբերութեանց մէջ են ռուսաց կառավարութեան հետ և քննում են այնպիսի միջոցներ, որոնք կարող են հնարաւորութիւն ստեղծել պարսից կառավարութեան համար Պարսկաստանում կարգ ու կանօնը վերականգնելու։ Խօսելով Չինաստանի կացութեան մասին, գահական ճառը յայտնում է, թէ թագաւորական կառավարութիւնը շարունակում է հետևել խիստ չէզոքութեան քաղաքականութեան։ Վերջում աւելացված է թէ՝ թագաւորը շատ է անհանգիստ բանւորների և տէրերի տարաձայնութիւններից և յոյս ունի որ յաղթութիւնը կը տանէ խելամտութիւնը։

Համայնքների պալատ։ Հերթին պատասխան-ուղերձի վիճաբանութիւններն են։ Առաջինը խօսում է օպպօզիցիայի լիդէր Բօնար Լօուն։ Նա մատնանշեց, որ գահական ճառի մէջ չէ յիշատակված թէ ինչպիսի յարաբերութիւններ գոյութիւն ունեն դէպի մի ուրիշ մեծ պետութիւն, որ աւելի է հետաքրքրեցնում անգլիացիներին, քան Պարսկաստանը։ Հոլդէնը գաղտնի յանձնարարութեամբ եղաւ Բեռլինում. այդ տեսակ ճանապարհորդութեան համար յարմար կը լինէր Գրէյը. Հոլդէնը մեկնեց Բեռլին Գերմանիայի լաւագոյն յարաբերութիւններ ստեղծելու դիտաւորութեամբ. սակայն միաժամանակ Չէրչիլը արտասանեց մի ճառ, որ բնաւ չէ դիւրացնում Հոլդէնի միսսիան։ Լօուն համաձայն է Չէրչիլի թէ խօսքերին և թէ ոգուն։ Լօուն կողմնակից է Գերմանիայի վերաբերմամբ լաւ յարաբերութիւններ ունենալուն, անգլօ-գերմանական պատերազմը համարում է սարսափելի, բայց կանօնաւոր է գտնում Չէրչիլի հետևեալ խօսքերը. «Նաւատորմը Գերմանիայի համար—պերճութիւն է, Անգլիայի համար—անհրաժեշտութիւն։ Ենթադրենք պատերազմ. Անգլիան ոչնչացնելով գերմանական նաւատորմը, չէ մտնում Գերմանիայի սիրտը. բաւական է որ գերմանական նաւատորմը գրաւէ Լամանշը,—գերմանական զօրքը կը ջարդէ անգլիական զօրքին»։ Լօուից յետոյ խօսեց Ասկվիտը, որ պաշտպանեց Հոլդէնի ճանապարհորդութիւնը։ Ասկվիտն ասաց, որ վերջին ժամանակս լըջօրէն մռայլվեցին Գերմանիայի և Անգլիայի բարեկամութեան տրամադրութեան զգացմունքները։ «Գերմանիայում անհաւատալի առասպելներ տարածվեցին անգլիական նաւատորմի ագրեսիվ շարժումների մասին, որ հանդիսանում է չափազանց ցաւալի սիմպտօմ։ Վերջին ամսում մեզ հաղորդեցին, թէ իբր բրիտանական մինիստրի Բեռլին այցելելը չի ընդունվի աննպաստ և կարող է թեթևացնել ընդհանուր նպատակին հասնելը։ Կարող եմ ասել, որ Հոլդէնի Բեռլինում գտնված միջոցին տրվեցին անկասկած ապացոյցներ, որ երկու կողմերն անկեղծօրէն ցանկանում են բարելաւել յարաբերութիւնները, չը նուազեցնելով միւս պետութիւնների հետ մեր ունեցած առանձին կապերը։ Այդ ոգով կատարվեց հայեացքների փոխանակութիւն։ Այժմ մենք մանրազննին կերպով կշռում ենք նրանից բղխող գործնական հնարաւորութիւնը» (ծափահարութիւն)։ Պարսկական գործերի առիթով Ասկվիտն ասաց. «Կառավարութիւնը բոլոր ոյժերով ցանկացաւ տեսնել Պարսկաստանում ազգային կառավարութիւն, հիմնված հաստատուն հիմունքների վրա, նաև պահել Ռուսաստանի հետ կապած համաձայնութիւնը, որովհետև դա էական է պարսից կառավարութեան համար, Անգլիայի շահերի և հանուր աշխարհի համար։ Ռուսաց զօրքերին դուրս հանել ոչ միայն նախագծվում է, այլև գործադրվում է։ Անգլիան համաձայն է մասնակցել պարսկական փոխառութեան, ըստ որում Բրիտանիան կը տայ 50,000 ֆունտ ստերլինգ, Հնդկաստանը՝ 50,000, Ռուսաստանը 100,000։ Փոխառութիւնը կատարվելու է աւելի խոշոր ֆինանսական չափով»։

Լորդերի պալատում Կրիւն անգլօ-գերմանական յարաբերութիւնների հարցի նկատմամբ ասաց, որ թէև դեռ ոչինչ վերջնական բան չը կայ, յամենայն դէպս Հոլդէնի Բեռլին գնալը լաւ հետևանքներ ունեցաւ։ Պէտք է յուսալ, որ յետագայում ևս Անգլիայի և Գերմանիայի բարեկամութեան յարաբերութիւնների վերականգնումը կունենայ նոյն տեսակ նպաստաւոր արգասիք։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

1 փետրվարի

Թեհրան. — Խորասանից տեղեկութիւններ են ստացվում, թէ յօգուտ Մահմէդ-Ալիի սկսված շարժումը մեղմացել է։

—

2 փետրվարի

Թաւրիզ.—Սուջա-ուդ-Դովլէից Խոյի և Սալմաստի նահանգապետներ նշանակված անձինք վերականգնեցին կարգ ու կանօնը նահանգներում, դիմելով խիստ միջոցների։ Խօյ—Ուրմիա ճանապարհը հանգիստ է։ Քիւրդական կողոպուտները վերջացան։ Հեռագիրը գործում է ընդհատումներով։

—

Ջուլֆա.—Թաւրիզում պայթումի ժամանակ զոհված պօրուչիկ Օսէնցօվի դիակը զինւորական պատիւներով ուղարկվեց Ալէքսանդրօպօլ։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Րաշտ, 29 յունվարի

Քարվանսուրայ գաւառամասը, որ իր «Թալիլ» կոչված անհանգիստ տարրով միշտ էլ աւազակութեամբ, գողութեամբ ու կռւով է զբաղվելիս եղել, իսկ այս վերջին տարիներս էլ՝ յեղափոխականի անունով՝ սրա նրա գոյքն էր սեփականեցրել և վայելում էր անարգել, այսօր էլ մի տեսակ անջատված անաբխիստական դրութեան մէջ է ապրում։

Որպէս անցեալ անգամ գրել էի, նոյն գաւառամասում մի հայ երիտասարդ էր անյայտացել. այժմ լուր է ստացվել, որ գտնվել են անյայտացածի ձին և գոյքերը մի գիւղում, իսկ ինքը չը կայ։ Որովհետև անկանօնութիւն է տիրում այնտեղ, առիթից օգտվելով չարագործութիւնը անպատիժ է մնում։

Այնտեղից մի քանի անգամ դիմված է տեղիս ռուսաց հիւպատոսին՝ եղելութեան մասին. տեսնենք ինչ կը կարգադրվի և որպիսի միջոցի կը դիմվի։

Առիթից օգտվելով այսքան էլ աւելացնեմ, որ պարսիկները սկսել են հայերին խորթ աչքով նայել, վերջին տարիների դէպքերի հեղինակ-պատճառ նրանց համարելով. իսկ այժմ երբ տեսնում են, որ հայ ժողովրդի և ռուսաց զօրքի միջև մերձեցումն ու մտերմութիւն է տեղի ունենում, աւելի են գրգռվում և աշխատում են ամեն կերպ վարկաբեկել հայերին ռուսաց պետական հիմնարկութիւնների առաջ։ Մերունի

ԼՕՅԴ-ՋՕՐՋԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Յունվարի 21-ին Լօնդօնի Սիտիի ազատամիտ կլուբում Լօյդ-Ջօրջը մի մեծ ճառ արտասանեց, որ նուիրված էր գլխաւորապէս ֆինանսական հարցերին։ Հերքելով դիմադրական կուսակցութեան պարագլուխների յայտարարութիւնները Անգլիայի սպառնացող սնանկութեան և ապառնիների ֆինանսական քաղաքականութեան շնորհով անգլիական զօրքի և նաւատորմի մարտական ընդունակութիւնը պակասելու մասին, Լօյդ-Ջօրջ վերջը անցաւ այն հարցին, թէ ինչ պայմաններում յիրաւի հնարաւոր կը դառնայ պետական ծախսերի կրճատումը։ «Եթէ դուք ձգտում էք խնայողութեան,—յայտնեց Լօյդ-Ջօրջ,—այն ժամանակ դուք պէտք է վերջ դնէք զինաւորման աճման։ Անցեալ տարի մեր ծախսը զօրքի և նաւատորմի վրա հասաւ 72,000,000 ֆունտ ստերլինգի. մի սարսափելի գումար. այդ գումարով եթէ մտածեն, թէ որքան օգտակար բան կարելի էր անել մուրացկանութեան դէմ կռւելիս։ Եւ վերջ չէ լինելու դրան։ Մինչև ազգային նախանձը, փոխադարձ անվստահութիւնը և կասկածը չանհետանան, զինաւորման աճումը չէ կարող դադարել։ Ներկայ վայրկեանը շատ նպաստաւոր է միջազգային յարաբերութիւնների հարցը քննելու համար։ Միայն մենք չենք, որ հասկանում ենք դրութեան վտանգը. նոքերս տեղի ունեցած դէպքերը ստիպեցին ամբողջ ազգին մտածել դրա մասին։ Բարեբախտաբար՝ մի հարց, որը միշտ յուզման և թշնամութեան աղբիւր էր ծառայում, կարգադրված է. դա մարոկկեան հարցն է։ Վէճին վերջ դնելու հէնց հետևեալ օրը պէտք է աշխատել վերացնել մանր տարաձայնութիւնները։ Ես կարծում եմ, որ միջազգային յարաբերութիւնների բարւոքման մէջ միօրինակ շահագրգռված են և Ֆրանսիան, և Գերմանիան, և Ռուսաստանը։ Այդպիսի բարւոքումը կատարելապէս հնարաւոր է։ Եւ այն ժամանակ աշխարհը կը դառնայ աւելի լաւ և աւելի հարուստ։ Հարկերը կը պակասեն։ Զէնքման վրա գործադրվող փողերից խնայված ամբողջ գումարը կարելի կը լինի գործադրել արդիւնաբերող ոյժերի զարգացման վրա, ժողովրդական մասսաների դրութեան բարւոքման։ Եւ ուրեմն, առողջ ֆինանսների անկիւնաքարը—«յերկիր խաղաղութիւն և ի մարդիկ հաճութիւն»։ (Р. В.)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՒԹ ԴԻՄԱԿԸ ՊԱՏՌՎԵՑ

Կարդացէ՛ք Լէօի յօդուածը «Հորիզոնի» № 23-ում։

Այն, ինչ որ գուշակեցինք՝ կատարվեց. Լէօն ինքը պատռեց իր մութ դիմակը։ Նա իրան սազական ձևերով յայտարարեց, թէ ամենայն ուրախութեամբ պատրաստ է խանդարելու «Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանը, ծածկվելով տպագրութեան 400-ամեակի ստուերի տակ։

Եւ Լէօի գիտակցութիւնը այնքան է մթնացել «Մշակի» 40-ամեակի տօնման ուրուականից, որ նա անասամ կրճատցով հակադրութեան մէջ է դնում երկու վերոյիշեալ յօբելեանները։ Սակայն ճշմարտութիւնը այնքան ակներև է, որ նա Լէօի կոյր մոլութեան առջև իսկ անգիտակցօրէն պայծառանում է։

Ո՛վ մոլեռանդ «բանասէր» ու «պատմասէր», մի՞թէ այդքան կորցրել էք ձեր տրամաբանութիւնը. եթէ «Մշակը» դեռ անցեալ տարւայ իր 169-ի և 170-ի № №-ում միացել է 400-ամեակը տօնելու գաղափարին, էլ ինչպէս նա կարող էր սկզբունքով հակառակ լինել այժմ։ Ոչ, «պատմասէր» Լէօ, Ս. Մալխասեանցի հանդէս գալը ոչ թէ սկզբունքի դէմ էր, այլ յիրաւի ակադեմիական խնդիր էր, որի լուծումը ձեզ պէս բոլոր «պատմասէրներից» կախված չէ, այլ գործին տեղեակ ու մասնագէտ մարդկանց մանրազնին, գիտական հետազօտութիւններից։

Թող Լէօն այնքան է տարված իր «հեղինակաւոր» ու «համբաւաւոր պատմաբանութեամբ», որ իրան վեր է համարում ամեն մի մասնագէտից. դա այլ խնդիր է. բայց չը պէտք է մոռանալ, որ դա անուղղելի ադէտների անբաժան յատկութիւնն է։ Թող Լէօն զարմանայ, որ «բազմահատոր գրքեր» գրող Լէօին ադէտ ենք համարում իբրև պատմաբանի։ Թող չը զարմանայ։ Փաստերը առանց ստուգելու շարայարելը, պատմական անցքերը ժամանակագրական կարգով լոկ արձանագրելը պատմաբան չեն համարում։ Լէօն ադէտ է իբրև պատմաբան, որովհետև նա փաստերի սխալ մատիկացիայից, անցքերի բազմակողմանի լուսաբանութիւնից, նրանց ծագման ու զարգացման պատճառ ու հետևանքների մասին որևէ գաղափար ունենալուց այնքան է հեռու, որքան ադէտը գիտականից։

Այո, պ. Լէօ, իբրև պատմաբան դուք բատ ամենայնի ադէտ էք, և մենք այդ կապացուցանենք, երբ սկսենք մանրազնին կերպով քննադատել ձեր «պատմական» գրուածքները։ Դուք միշտ սիրում էք մի առանձին պարծենկոտութեամբ յոխորտալ, յիշելով ձեր «պատմական» աշխատութիւնները։ Բայց քանի՛ գրօշ արժեն այդ յոխորտանքները, երբ դրանք ադէտի բերանում են։

Լէօն խօսում է հոգեկան այն դրութիւնից, որի մէջ նա ընկած է շատ ժամանակից ի վեր։

Նա խօսում է հալիւցինացիայից... Դժբաղդաբար՝ այդ մարդը, երբ իրան զգում է որպէս «հասարակական գործիչ» և «հրապարակախօս», հալիւցինացիայի մէջ ընկած րօպէին, նրա աղօտ գիտակցութեան առաջ օրօրվում է Հ. Առաքելեանի ուրուականը. իսկ երբ նա իրան զգում է «պատմաբան» դերում՝ նրան ջղայնացնում ու տաքացնում է Ստ. Մալխասեանցի ստուերը։

Ասացէ՛ք, պ. Լէօ, հալիւցինացիա չէ, որ, օրինակ, Խմբը ձեր աչքին «ուրիշ ոչ ոք չէ, բայց միայն ինքը Ստ. Մալխասեանցը», այսինքն նրա ստուերը, որ անբաժան է ձեր՝ հալիւցինացիայի մէջ ընկած րօպէին*)։

Ո՛չ, պ. Լէօ, Խմբը Ստ. Մալխասեանցը չէ. նուազ ենթարկվեցէք հալիւցինացիայի, իջեցրէք միաժամանակ ձեր փքված բերանի տաքութեան աստիճանը...

Մենք մեր անցեալ յօդուածում գրել էինք («Մշակ» № 21), թէ «երբ խօսում էր Գ. Ք. Աղանեանը՝ մենք նրան հաւատում էինք. երբ խօսում էր Ներսիսեան դպրոցի ուսուցիչներից մէկը, այլ և Ստ. Մալխասեանցը, մենք նրանց ևս հաւատում էինք. բայց Լէօին մենք չը հաւատացինք»։ Ինչո՞ւ։ Պատճառները շատ պարզ էին։ Մենք հաւատացած էինք, որ նրան առաջ մղողները նրա ներքին մութ ոյժերն էին։ Այն՝ ինչ գուշակում էինք նրա գործողութիւնների դրդապատճառների մասին՝ իրականացաւ. մենք յայտնեցինք մեր կասկածը նրա դիմակի գոյութեան մասին, իսկ նա ինքը պատռեց մեր առջև իր կլասիկ դիմակը։

Եթէ մենք, չը հաւատալով Լէօին, հաւատում էինք միւս խօսողներին (յունվարի 28-ի ժողովում), ապա ուրեմն, մենք դէմ չէինք կարող լինել սկզբունքին՝ տօնելու հայկական տպագրութեան յօբելեանը։ Մենք աւելի քան հաւատացած ենք, որ այդ տօնը աւելի խոշոր է իր էութեամբ, քան ամեն մասնաւոր յօբելեան. նա ժողովրդի համար նոյն իսկ շատ բարձր է Լէօի անձնաւորութիւնից ու արժանիքից. բայց նոյն ժողովուրդը զանց չէ առնում և Լէօների նուիրական դրութիւնը և տօնում է նրանց յօբելեանն էլ։ Ուրեմն ինչ հարկ կայ փքփքելու և անձնական նեղ հաշիւներից դրդված աղաղակելու, թէ 400-ամեակը աւելի մեծ յօբելեան է, քան 40-ամեակը։ Ո՞վ է դրա դէմ, ո՞վ է պրօպագանդ մղում այդ համեմատութիւնների համար։

Լէօի միտքը մենք գուշակել էինք, և նա ինքը մեզ պարզաբանեց յայտնապէս։ Ի՛նչ է ուզում անել Լէօն, ինչ պրօպագանդ է մղում. այն, որ 400-ամեակը առաւել հեղինակաւոր է, քան «Մշակի» 40-ամեակը. այսինքն՝ տօնեցէք առաջինը, ժխտեցէք երկրորդը։ Սակայն ամօթ չը լինի հարցնելը. ինչո՞ւ. անշուշտ, մասնաւոր բան պիտի համարվի հայ ժողովրդի այն մօտիկ վերածնութիւնը, որի ճշգրիտ արտայայտիչը եղել է 40-ամեայ «Մշակը»։ Ինչո՞ւ

*) Հարկ ենք համարում յայտնել, որ «Խմբ.» կնքանունը Ստ. Մալխասեանցին չէ պատկանում։ Խմբ.

«Մշակի» ձուլարանից դուրս եկած նրա մի տառը, այն է՝ Լէօն, այնքան նշանակութիւն է ստանում, որ հայ ժողովուրդը տօնում է նրա յոբելեանը, տալիս է նրան նիւթական ապահովութիւն, իսկ ինքը ձուլարանը ոչնչութիւն համարվում. Թէ մի տառի դուրս ընկնելը կորցնում է ամբողջ ձուլարանի նշանակութիւնը։

Զգուշացէք ձեզ, պ. Լէօ, մոռացութեան մէջ մի՛ ընկնէք. դուք ձուլարանի մի տառն էք միայն։

Ձեր անձնական «մեծութեան» սին գաղափարը թող ձեզ խաբէ չը կուրացնէ։

Յունվարի 28-ի ժողովում ձեզ չը հաւատալու պատճառներից մէկը այն էր, որի մասին շեշտել ենք և շեշտում ենք։ Ձեր հայկական տպագրութեան մասին գրած «պատմութեան» մէջ դուք չորս-հինգ անգամ սպիտակ թղթի վրա սևով գրել էք, թէ հայկական տպագրութեան առաջին տարին 1513-ն է։

Շեշտելով այդ, մենք ոչ թէ ուզում էինք ասել («Մշակ» № 21), թէ առաջին տպագրութիւնը կամ կսիլօգրաֆիան 1512-ին չէ, այլ ձեր գրածներն էինք ընդգծում։ Մենք ձեր գրքի վրա նայել էինք հասարակ ընթերցողի տեսակէտից, այլապէս մենք կարող էինք ըստ հայկական թւականի և «Պարզատումարի»՝ տպագրութեան կամ կսիլօգրաֆիայի առաջին տարին ընդունել 1512 թւի օգոստոսի 10-ը, քանի որ հայ թւականը սկսվում է օգոստոսի 11-ից։

Բայց՝ 1) ինչու ձեր գրքի նախաբանում հէնց 1900-ի յունիսին դուք շեշտում էք՝ 13 տարուց յետոյ է 400-ամեակի լրանալը (տես «Հայկական տպագրութիւն» Լէօի, 1904 թ., երկրորդ տպ.)։

2) Ինչու նոյն գրքի 18-րդ երեսի վրա գրում էք, թէ «1513 թ. Իտալիան հինգ գիրք տուեց հայերին», եթէ նա գրքերից մէկը նախորդ տարումն է տուել։

3) Ինչու նոյն գրքի 89-րդ երեսի վրա նորից շեշտել էք, թէ «... 1513 թւից յետոյ, երբ Վենետիկում լոյս էին տեսել հայերէն առաջին տպագրութիւնները»։

4) Ինչու 96-րդ երեսի վրա մի անգամ ևս գրում էք, թէ «քանի անյայտ էին 1513 թ. հրատարակութիւնները, Աբգար Եւդոկացին էր համարվում հայկական տպագրութեան հայր», այսինքն՝ առաջին հայ տպագրութիւնը կամ կսիլօգրաֆիան եղել է 1513-ին և այլն։

Բաւական չեն ձեր այս խօսքերը՝ ընթերցողներին մոլորեցնելու համար։ Դուք մի տեղ ի միջի այլոց շեշտել էք, թէ 1512-ն է, բայց 4—5 տեղ 1513-ի անունն էք տալիս։

Մեր նախորդ յօդուածում մենք կարծում էինք, թէ դուք, որպէս «պատմաբան», ձեր գրքի մէջ միայն մի տեղ սուտ էք խօսել և չորս տեղ ճշմարիտ, իսկ այժմ ձեր սեփական խօսքերով համոզվեցինք («Հորիզոն» № 23), որ չորս անգամ սուտ էք խօսել եւ մի անգամ միայն ճիշդ։

Այդպէս էլ կարձանագրենք։ Բայց նախազգուշացնում ենք ձեզ՝ որ այդ լաւ բան չէ. մանաւանդ պատմաբանի համար սուտ խօսելը՝ մահ է։

Մենք այժմ հասկանում ենք, թէ ինչու է պ. Լէօն «Հորիզոնում» այդպէս յախուռտանքով խօսում իր թւերի մասին։ Որովհետև... սուտ խօսողները աւելի յախուռտացող են լինում, քան ճշմարտախօսները։

Մախլաս, պ. Լէօ, մախլաս...

Խաթ.

ՅՈՒՆՎԱՐԻ 28-Ի ԺՈՂՈՎԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Քաղաքային խորհրդարան-դահլիճի աթոռները գրաւված էին յիսունից աւել հայ ժողովականներով։ Հայոց Հրատարակչական Ընկ. խորհուրդը հրաւէր էր կարդացել ժողովել խորհրդակցութեան՝ նախորոշելու տօնախմբութիւնը հայ տպագրութեան 400-ամեակի։

Զեկուցանողն յայտնում, է որ տպված անդրանիկ գիրքը՝ Պարզատումար, մամուլի տակ է մտել 1512-ին, կամ գուցէ փոքր առաջ էլ, և լոյս է տեսել 1513-ի գործածութեան համար, իբրև օրացոյց։

Պ. Լէօ խօսք է խնդրում, խօսք է խնդրում և պ. Ստ. Մալխասեանց։

Նախագահը ցանկութիւն է յայտնում, որին հաւանութիւն են տալիս ժողովականներն էլ, որ վիճաբանութիւն տեղի չունենայ, այն մտքով անշուշտ՝ որ հակաճառութիւն այդ անդրանիկ գրքի որպիսի տպագրութիւն եղած լինելու շուրջը չը մղվի։

Պ. Լէօ ուղղում է զեկուցողին՝ թէ տպագրութիւնը 12-ին և գրքի գործածութիւնը 12-ի համար է եղած, և ջնջում է 13 թիւը։

Պ. Մալխասեանցն ասում է. որովհետև տօնախմբութեան միտքն է տպագրութեան, այն է գուտտենբերգեան արուեստի մեր մէջ սկզբնաւորութեան 400-ամեակը տօնել, ուստի քննելի է, թէ Պարզատումարը իրա՞ւ այդ արուեստի արդիւնք է։ Եւ նա ձեռնարկում է ապացուցանելու, որ դա փորագրութիւն է եղել փայտի վրա, կսիլօգրաֆիա. իսկ կսիլօգրաֆիան, վաղածանօթ արուեստ արեւելքում, արեւմուտք ժԲ. դարում է մտած և առաջ գնացած մինչև գրքի տպագրութեան. Նրա անյարմարութիւնները ապա իր գիւտով վերացնում է Գուտտենբերգը։

Պ. Լէօ, պատասխանելով պ. Մալխասեանցին, ձեռնարկում է ապացուցանելու հակառակը, թէ Պարզատումարի արուեստը գուտտենբերգեան է. Նկատված թերութիւնները արուեստի դեռ խակութիւնն են միայն ապացուցանում և թէ կսիլօգրաֆիան մի երեսի վրա է տպվում, մինչ Պարզատումարի թուղթը երկու երեսն էլ տպված ունի։

Պ. Լ. Դանիէլեան ընդդիմախօսում է, ասելով որ կսիլօգրաֆիան էլ երկու երես ունի, և օրինակ է բերում։

Եւ ահա արդէն հակաճառութիւն հակաճառութեան ետևից առատօրէն։

Առաջարկվեց՝ յատուկ մարմին ընտրել, այդ խնդիրը մանրամասնօրէն քննելու և մասնագէտների ձեռքով հաստատելու և մի նոր ժողովի առջև հանելու։

Ոչ, ասացին ուրիշները, դա երկար է. թող մամուլի մէջ ծեծվի ու պարզվի։

Ու դիմեցին գործին, թէ ինչպէս պիտի տօնվի, և ինչու ինչ ֆոնդեր կարելի և ցանկալի է սպասել այդ տօնից։

Համազգային յայտարարել տօնը, թէ ռուսահայոց։ Այսինքն համազգօրէն տօնել թէ միայն ռուսահայոց մէջ։

Ռուսահայոց մէջ, ասաց մէկը։ Համազգօրէն տօնելու կողմն յայտնվեցին շատերը։ Եթէ համազգային յայտարարենք ու կոչ անենք, ասաց մէկն էլ, կարող է պատահել, որ թիւրքահայերը չը համաձայնեն մեզ հետ տպագրութեան 400-ամեակի նկատմամբ, այսինքն թէ նա այժմ է լրանում և Պարզատումարից է նրա սկիզբը։

Այդպէս, նկատվում էր որ երկիւղը Թոխաթեցի Աբգարից էր, որը իսկական գուտտենբերգեան գեղեցիկ արուեստի սկզբնաւորութիւնը մեր մէջ արել է 1565 թւին՝ նուիրական քնարահարի աքանչելի սաղմոսական երգերի տպագրութեամբ։

Բայց թողնել 12-ը։

Ո՞չ. այլ և չը համաձայնել 13-ին. և աւելորդ համարել որևէ յանձնաժողովային քննութիւն։

Մինչև 13-ը կարող էր մի յանձնաժողով մանր քննութեամբ պարզել՝ կսիլօգրաֆիա՞ էր Պարզատումարը, թէ շարժական տառերով տպագրութեան արուեստի արտադրութիւն։

Վերջապէս նախ թող հաստատվէր այս, և էլի այս 12-ին տօնվէր։

—

«Հորիզոնի» տեղեկատուն («Հորիզոն» № 21), որ կուիւ գրգռողի ոճով է կատարում իր գործը, գունաւորել է բանն ըստ իր արուեստի, և ինձ էլ վերագրել է մի դեր, որպիսին, ինչպէս ցոյց է տալիս՝ որ գիտէ ինքը, սովոր են կատարել նախագահներից գնացողները։

Իմանայ թող պարոնը, հէնց այս «Մշակի» էջերից, որ ոչ Մալխասեաններն և ոչ Լէօներն են ինձ առաջնորդողները, թէև ես միշտ պատրաստ եմ լինել նրանց և անգամ իսկ իրա՝ պարոնի հետ, միայն թէ ուղղութեան, ազնւութեան, արդարութեան ճանապարհի վրա։

Այդ սահմանի մէջ է, պատուական պարոն, իմ մշակականութիւնը և իմ համահարզութիւնը նրան՝ «Մշակին»։ Այդքան, և ոչ հեռու։ Ժողովել զբարին բարի յամանս, և գլուխն ի բաց ընկենուլ. ամենուրեք, և անգամ «Հորիզոնում»։

Այժմ անցնենք բանին։ Ես պարզ ասացի 28-ի ժողովին, որ 12—13-ին հրատարակված Պարզատումարն ու ընկերները, տեսածս նմանահանութիւններից դատելով, համարում եմ կսիլօգրաֆիա, և որ այդ բանն ոչ այն օրվայ ժողովում, այլ մի յանձնաժողովում՝ և տպագրական արուեստին մասնագէտ եղողների աջակցութեամբ է ապացուցանելի։ Փայտի գործ է, ասացի և ասում եմ, փայտի վրա փորված, և ոչ թէ ձուլածոյ, շարժական, մետաղական տառերի գործ՝ ըստ գուտտենբերգեան արուեստի։ Իսկ այս արուեստի գործն է Թոխաթեցի Աբգարինը, իբրև այդպիսի՝ առաջինը ճանաչված, օրհնված և գովաւոված հայոց կաթողիկոսից, Հռոմի պապից և վաւերացված Վենետիկի դուքսից, որպէս ասում են մեզ իրանց ասածը կշռողները։ Ասացի, այո, և այն՝ որ Պարզատումարն ու նման ընկերները (մտքումս միւս առասպելական գրքերն էին), իրանց բովանդակութեամբ վատ ու վնասակար էլ էին։ Ուրեմն տօնելին Թոխաթեցու սկզբնաւորածն էր 65-ին, և ոչ Յակոբինը 12—13-ին։ Եւրոպացիք կսիլօգրաֆիան չեն տօնել։

Ինձ առարկեցին, պ. Լէօն՝ (վնասակարութիւնը յետ մղելու մտքով) թէ հրատարակվածներից մէկն էլ պատարագամատոյց էր. իսկ մի ուրիշն էլ՝ թէ տպագրութիւնը նախ կատարվում էր փայտեայ շարժական տառերով, ուրեմն գուտտենբերգեան արուեստով, և թէ Պարզատումարը փայտեայ շարժական տառերի գործ էր։

Այդքանն էր կարճօրէն իմն և ինձ վերաբերեալը։ «Հորիզոնի» տեղեկատուն ուրիշ բան է նկատել և իր ուզած գոյնով ներկ տուել նրան։ Նախ՝ կամ անմտադրութեամբ և կամ չարամտութեամբ թերի և ձախուծուռ է նա բովանդակել իմ ասածը. երկրորդ յաւելուածով ևս, իբր ասած լինեմ «յայտնի էլ չէ թէ առաջին տպագրութիւնները ո՞վ է կատարել և ում թոյլատուութեամբ, մինչդեռ Աբգար դպրի Սաղմոսը օրհնել են հայոց կաթողիկոսը, Հռոմի պապը, Վենետիկի դուքսը»։

Այդպէս շարադրելու և այդպէս շաղկապելու և իմ ասածին այդ գոյնն ու իմաստը տալու համար, պարոն տեղեկատուն մի միտք ունեցած կը լինէր. ծաղրելի երեւցնել հակառակորդին։ Դրուատն էլ, ծաղրըն էլ շատերի մօտ այսօր ծախու ապրանք են դարձել։ «Հորիզոնի» տեղեկատուն ծաղրում է։ Ապա նա աւելացնում է միևնոյն յաղթական ծաղրով. «Մշակականութեան այս աքանչելի արգումենտն էլ չէ կարողանում յուզել ժողովը»։

Ճշմարիտ է. ինչ արգումենտ կարող է յուզել կանխակալ որոշումով շարժման մէջ մտածին։ Միայն զօրաւոր արգումենտը թիւն է։ Ուր որ շարժվենք սեղմված շարքով, ստուար թւով, այնտեղ բոլոր արգումենտները, աքանչելի թէ անաքանչ, ջարդ ու փշուր կը լինեն։

Եթէ ճշմարտութիւնն որոնելու եկած լինէինք 28-ի ժողովում, ժողովը անյողդ չը պիտի մնար, և խնդիրը ձեռնհաս յանձնաժողովի ձեռքով քննելու և պարզելու առաջարկը չը պիտի վանէր։

Ընդունեցէք, որ մենք այսօր որոշեցինք պատմական Թոխաթեցու դափնին անորոշ Յակոբի գլխին տեղափոխել, ու վաղը ձեռնհաս քննութիւնը անհերքելի ապացոյց տուաւ, որ Յակոբինը արդարև կսիլօգրաֆիա է, իսկ իսկական գուտտենբերգեան արուեստով անդրանիկ տպագրութիւնը Թոխաթեցունն է. այն ժամանակ ինչ արժէքով պիտի գնահատվի 28-ի ժողովի փութկոտ որոշումը։

Եսաւի և Յակոբի ոսպնեթանի պատմութիւնը պիտի վերյիշատակվի։

Իսկ եթէ քննութիւնը վեր բերեց, թէ իրաւ գուտտենբերգեան արուեստի անդրանկութիւնը մեր մէջ Յակոբինն է, այն ժամանակ մենք կը մեծացնենք Յակոբին, թէև իր շարժական տառերը փայտեայ եղած լինեն և իր տպագրածը ոչ դաւթեան քնարի անմահ երգերը։ Ու կը տօնենք նրան առաջիկայ 13-ին։ Չէ, ուզում էք անպատճառ այս 12-ին. լաւ, ձեր ձեռքը ո՞վ կը բռնէ, կամ թէ ո՞վ կարող է բռնել։

«Մշակականութիւնը,—գրում էք,—եկել էր խանգարելու հայ մտքի և հայ կուլտուրայի պարծանք կազմող այս մեծ տօնը»։

Բանը բանի նման չէ։ Բան ասացէք և այնպէս ասացէք, որ ձեր հակառակորդներին էլ հաւանեցնէք և շահէք։

Ճշմարտութեան ձուկն որսալու ճանապարհն այդ չէ, ընկեր պարոն։ Եթէ ջրայինը պղտորումն է որսացվում, եթերայինը երկնքի պարզութեան մէջ է մատչելի։

Ս. Մ. Եզեկեան

Ն. Ա. ԴՈԲՐՈԼԻՒԲՈՎ

(Մահվան 50-ամեակի առիթով)

(1861—1911)

II *)

Եւ ահա Դոբրոլիւբովը մտնում է «Современникъ»-ի մշտական աշխատակիցների շարքը և ամենամօտ ապագայում դառնում է նրա սիւներից մէկը։ Այդ պատկառելի օրգանի շուրջը խմբված էին ժամանակի ամենալաւ գրողները՝ Չերնիշեվսկի, Նեկրասով, Տուրգենեվ, Դոբրոլիւբով։ Սրանք էին, որ հոգի ու շունչ էին ներշնչում հասարակական կեանքի վերակազմութիւնը պահանջող ամսագրին։

Մտքերի փոխանակութիւնը, մշտական աշխատակիցների փոխադարձ շփումները՝ օրգանի առաջադիմութեան և անյողդողդ ուղղութեան պահպանման տեսակէտից՝ անհրաժեշտ պայմաններ էին համարվում։ Եւ յիրաւի՝ ամսագրի հրատարակիչ Նեկրասովը իւրաքանչիւր շաբաթ աշխատակիցներին հրաւիրում էր ճաշի, որ իսկապէս մտերմական բնաւորութիւն էր կրում։ Յաճախ հրաւիրվելիս են եղել և ուրիշ գրականագէտներ, հիւր-համակրողներ, որոնց թւում նաև Հայրապետեան ազգանունով մի անձնաւորութիւն**)։ Ճաշից յետոյ հիւրերը մնում էին այստեղ, և տեղի էր ունենում մտքերի կենդանի փոխանակութիւն։ Ընդհանուր գաղափարն ու գործը ոգևորում էր բոլորին, և գործողները որոշ մերձաւորութիւն էին զգում միմեանց վերաբերմամբ։

Տարբեր էին սակայն յարաբերութիւնները Չերնիշեվսկիի և Դոբրոլիւբովի միջև. այստեղ կապը զուտ մտերմական է եղել. բացի այն, որ երկուսի աշխարհահայեացքը միատեսակ էր, նրանք ընկերական ջերմ զգացմունքներով էլ էին կապված իրար հետ։

Իբրև հասարակական միևնոյն խաւի անդամներ, Չերնիշեվսկին ու Դոբրոլիւբովը հասարակական օպպօզիցիօն մտքի ասպարէզ հանեցին իրանց տարբեր մտածելակերպը։ Օպպօզիցիայի հին սերունդը թէև բողոքող էր իր էութեամբ, ինչպիսին էր Տուրգէնեվը, սակայն այդ սերնդի մտածելակերպը իր վրա մեծապէս կրում էր ազնուական շեշտը։ Այդ շեշտը աստիճանաբար ստանում էր կօնսերվատիվ բնոյթ, որովհետև նոր սերնդի եռանդուն ներկայացուցիչները, որպիսիք էին Չերնիշեվսկին ու Դոբրոլիւբովը, հանդէս էին գալիս դեմոկրատիկ արմատական պահանջներով։

Պայմանները բացվել էին, հասարակական առաջադէմ կեանքը առաջադրել էր աւելի ծայրայեղ սկզբունքներ. ազնուական օպպօզիցիայի «զգոյշ» ու «վայելուչ» տոները այլ ևս գոհացում չէր տալիս։ «Современникъ»-ի շուրջը խմբված առաջին սերունդը պէտք է կօնսերվատիվ համարվէր նորերի հանդէպ։ Եւ յիրաւի՝ գրական նոր, թարմ ույժերը, յանձին Չերնիշեվսկիի և Դոբրոլիւբովի, փրկում են ամսագիրը պահպանողականութեան վտանգից և տալիս նրան կայտառ ու առաջխաղաց կենսունակութիւն։

Այն իդէալը, որի երկրպագուն էին վերջինները, դա տառապող ու շահագործվող ժողովրդի երջանկութեան խնդիրն էր։ Սակայն դրա իրագործումը ունէր իր որոշ շրջանները, էտապները։ Չերնիշեվսկիի տաղանդաւոր աշակերտ ու ընկեր Դոբրոլիւբովը իր սկզբունքային տենդոտ կռիւը մղում էր հէնց այդ իդէալն ունենալով որպէս նպատակ։

Թէ տաղանդի որպիսի թափ և ուժգնութիւն է ունեցել Դոբրոլիւբովը, դա պարզապէս երևում է նրա նշանաւոր քննադատական ու հրապարակախօսական գրուածքների մէջ, որպիսիք էին՝ „Обломовщина“, „Когда-же придетъ настоящій день?“, „Темное царство“ և այլն։

Աշխարհահայեացքի լայնութիւն, մտքի կորով, զգացմունքի խորութիւն, կեանքի երևոյթների ուսումնասիրութիւն, — ահա որպիսի արժանիքներով էր օժտված ռուս նարօդնիկների տաղանդաւոր նախահայրը՝ Ն. Ա. Դոբրոլիւբովը։

Սուրխաթեան

*) Տես «Մշակ» № 23.

**) «Н. Г. Чернышевскій въ редакц. „Современника“, Евг. Ляцкій.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

Պետերբուրգ, 1 փետրվարի

Երեկոյեան նիստում նախագահում է Ռոդզեանկօն։

Ներքին գործերի մինիստրի օգնական Զօլոտարևը երկար բացատրութիւններ է տալիս այն հարցապնդման առիթով, որի մէջ մինիստրութիւնը մեղադրվում է պահնորդական բաժանմունքի գործակալ Խօրօլսկիի պրօվօկացիօն գործողութիւնները չը խափանելուն և իրան օրինաւոր պատասխանատուութեան չենթարկելուն համար։

Զեկուցանող Պիլիպենկօն, Կուզնեցովը, Մակլակովը բացայայտում են հարցապնդման էութիւնը և մինիստրի օգնականի յայտարարութիւնը գտնում են անհամոզեցուցիչ։

Վերջում Դուման ընդունում է հոկտեմբերեանների բանաձևը այսպիսի խմբագրութեամբ. «Ուշադրութեան առնելով, որ ներքին գործերի մինիստրի օգնականի բացատրութիւնները անճիշդ լուսաբանութիւն են տալիս ներկայ գործի հանգամանքներին. որ Խօրօլսկին, հակառակ մինիստրի օգնականի յայտարարութեան, երբեք չէ դատվել իր գործողութիւնների համար, մինչ այդ գործողութիւնները երևան են հանվել 1911 թ. նոյեմբերի 25-ին, զինուորական դատարանի վճռով. որ Խօրօլսկիի վերաբերմամբ կայացված արդարացնող դատավճիռը, որ ի 4 յունիս 1909, արգելք չէր կարող լինել յարուցելու նրա և ոստիկանութեան այլ պաշտօնեաների դէմ դատ ուրիշ յանցանքի համար, որ երևան հանեց զինուորական դատարանը 1909 թ. նոյեմբերի 25-ի իր դատավճռով. որ ներքին գործերի մինիստրի կողմից ոչ մի միջոց ձեռք առնված չէր վերականգնելու անմեղ տեղը դատապարտված Բօրօբիկինի իրաւունքները և դատի կանչելու ոստիկանութեան մեղապարտ գործակալներին,— Դուման, չը բաւարարվելով մինիստրի օգնականի բացատրութիւններից, գտնում է, որ կառավարութիւնը պարտաւոր է անյապաղ քրէական դատ բանալ Խօրօլսկիի և նրա միւս գործակալների դէմ, և անցնում է հերթական գործերին»։

Ապա բացատրութիւններ է տալիս Կովկասի Փոխարքայի ներկայացուցիչ սենատոր Նիկօլսկին Շորապանի գաւառի կովկասեան իշխանութեան ապօրինի գործողութիւնների մասին ներկայացված հարցապնդման առիթով։

Գէգէչկօրին պարզում է հարցապնդման իմաստը, որից յետոյ Դուման միաձայն ընդունում է Գէգէչկօրիի բանաձևը, որ առաջարկում է ընդունել սենատոր Նիկօլսկիի բացատրութիւնները անգոհացուցիչ այն մասին, որ Շորապանի գաւառի իշխանութիւնները ապօրինաբար միջամտել են իշխան Ամիլախվարիի և գիւղացիների քաղաքացիական իրաւայարաբերութիւններին։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Փետրվարի 1-ին Շարուր-Դարալագեազի գաւառից Թիֆլիս վերադարձաւ սենատոր Ե. Վասցին։

✦ Թիֆլիս վերադարձաւ պօստ-հեռագրային շրջանի գլխաւոր Գ. Մուսսելիուսը։

✦ Թիֆլիսի կանանց բարձրագոյն դասընթացքների խորհուրդը իր նախավերջին նիստում որոշել է 6 շաբաթվայ արձակուրդ տալ դասընթացքների պրօֆ. Ն. Գորոդնենսկիին Մոսկվայի համալսարանում փիլիսոփայութեան ճիւղին վերաբերեալ մի շարք դասախօսութիւններ կարդալու համար։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը բանակցութեան մէջ է մտել մի ֆիրմայի հետ, որը համաձայնութիւն է յայտնել Արագվի գետի վրա ջրաբաշխական կայարան կառուցանել։

✦ Քաղաքային ինքնավարութեան մէջ հարց է յարուցված քաղաքիս կայքերը գնահատողների թիւը աւելացնել 2—4 մարդով։ Կայքերը գնահատող լինելու համար քուէարկվելու ցանկութիւն է յայտնել ի միջի այլոց Ա. Արասխանեանը։

✦ Շաբաթ, փետրվարի 4-ին, Հասարակական ակումբում տեղի կունենայ երաժշտա-արտասանական-դրամատիկ երեկոյթ, մասնակցութեամբ յայտնի ույժերի։ Նախ կը խաղացվի մի պիէս, իսկ ապա տեղի կունենան նուագածութիւններն ու արտասանութիւնները։

✦ Թիֆլիսի Հասարակական ակումբի անդամների ընդհանուր ժողովը յետաձգվում է և կը կայանայ Մեծ-Պասի առաջին շաբաթվայ ընթացքում։

✦ Փետրվարի 1-ին գեղարուեստական դպրոցի աշակերտները, թւով 38 հոգի, էքսկուրսիայով գնացին Բաթում, որտեղից կը վերադառնան ամսիս 6-ին։

✦ Աննպաստ եղանակների շնորհիւ փետրվարի 1-ին Թիֆլիսում տեղի ունենալիք օդային թռիչքները չը կայացան։ Օդագնացները սպասում են նպաստաւոր եղանակի։

✦ Կովկասեան բժշկական ընկերութիւնը փետրվարի 4-ին և 5-ին կազմակերպում է հետևեալ ընթերցանութիւնները։ Առաջին օրը, երեկոյեան 4—5 ժամը, պ. Դարագան ռուսաց լեզուով կը կարդայ «Երջանիկ իշխան» գրուածքը։ Հետևեալ օրը ցերեկվայ $9^1/_2$—11 ժամը Յ. Աղաբաբ հայերէն լեզուով կը կարդայ «Բարեկենդան» գրուածքը, ուրից յետոյ տ. Ասլանի վրաց լեզուով կը կարդայ «Թովմաս. հօրեղբօր տնակը» պատմուածքը։ Նոյն օրը երեկ. ժամը 5—6-ը բժ. Ս. Մխիթարեան հայերէն լեզուով հասակաւորների համար կը դասախօսէ վեներական հիւանդութիւնների մասին, որի ընթացքում ցոյց կը տրվեն լուսապատկերներ։ Մուտքը ձրի է։

✦ 1911 թ. ընթացքում քաղաքային սանիտարական բժիշկները. բժշկական քննութիւն են կատարել 3487 տներում, 4663 առևտրա-արդիւնաբերական հաստատութիւններում։ Անպէտք մթերք ոչնչացրել են 551 պուդ 7 ֆունտ։ Հակառողջապահական դրութեան նկատմամբ կազմված են 319 արձանագրութիւններ։

✦ Սօլդատսկի բազարում գործող մանրէաբանական կայանը 1911 թ. ընթացքում քննել է 11,793 մորթված խոզ և խոճկոր, որի համար ստացել է 2033 ր. 65 կ.։

✦ Թիֆլիսի ախտահանական կայանը 1911 թ. ընթացքում ախտահանութեան է ենթարկել 843 վարակված տուն, իսկ կայանում ախտահանման է ենթարկված 43,992 կտոր շոր, 672 պուդ 12 ֆունտ հնամաշ իրեր և այլն։

✦ Ելեկտրական տրամվային ույժ մատակարարող կայարանը այս օրերս Մուշտայիդի մօտերքն է տեղափոխված։

✦ Յօգուտ դպրոցական-ուսուցչական ֆոնդի ստացանք Ցխինվալից՝ Հմայեակ Զ. Օհանեանից 20 ռուբ. 50 կոպ., որ հանգանակված է զանազան անձերից։

✦ Փետրվ. 1-ին, երեկոյեան մօտ ժամը 10-ին Պրիկաղնի փողոցի № 6 տանը ապրող վաճառական Սիմէօն Քուրքչիշվիլիի բնակարանը մտան երեք անյայտ անձեր չարագործութեան նպատակով, սակայն տան ծառայի կողմից նկատվելով՝ չարագործներից մէկը յարձակվեց ծառայի վրա և նրան խեղդել սկսեց։ Նոյն տանը ծառայողները և ինքը Քուրքչիշվիլին, նկատելով այդ, աղմուկ բարձրացրին, որի շնորհիւ վրա հասան քաղաքապահ ոստիկանը և դռնապաններից մինը, որոնք ձերբակալեցին արդէն փախուստի դիմած չարագործներից մէկին, որը թիւրքահպատակ Արսէն Մարագեանի անուան անցագիր ներկայացրեց։ Խուզարկութեան ժամանակ նրա մօտ գտնվեցին զանազան տեսակի բանալիներ, որոնց մինը համապատասխան էր Քուրքչիշվիլիի տան դռանը։ Ոստիկանութեան ձեռք առած միջոցներով ձերբակալված են նաև յիշեալ չարագործի միւս երկու ընկերները, որոնցից մէկը թիւրքահպատակ Մէչօ Սուքիասեանն է, իսկ միւսը շուշեցի Արամ Հայկազեանը։

✦ Փետրվարի 3-ին, առաւօտեան ժամը 5 և կէսին, կախաղան է հանված Նոյէ Ռամիշվիլին, որը յունվարի 25-ին կովկասեան զինուորա-դաշտային շրջանային դատարանի վճռով կախաղանի էր դատապարտված զինված ընդդիմադրութիւն ցոյց տալուն և մի զինուոր սպանելուն համար, իսկ երկուսին վիրաւորելուն համար։

✦ Փետրվ. 2-ին՝ Գօնչարնայա փողոցի վրա բնակվող Մարիա Ռուզօմետովինան, 22 տար., ծծմբային թթւուտ ընդունեց գինու մէջ և թունաւորվելով ուղարկվեց Միքայէլեան հիւանդանոց։ Նրա կեանքը վտանգից զերծ է։

✦ Առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրութեան առևտրի բաժանմունքը յայտնում է ի գիտութիւն Ռուսաստանի ցորենավաճառների, որ Արգենտինայում, Աւստրալիայում և Արևելեան Հնդկաստանում առաջ կը գայ ցորենի մեծ պահանջ։

✦ Բամբակաբուծութեան փորձնական աշխատանքների ընդլայնման համար Մուղանի անապատում երկրագործութեան դեպարտամենտը յատկացրել է 32,000 ռուբլի։

✦ Ալեքսանդրապօլի քաղաքային ինքնավարութիւնը միջնորդութիւն է յարուցել Կովկասի Փոխարքայի առաջ, որպէսզի իրան թոյլ տրվի քաղաքի օգտին քաղաք ներմուծվող և արտահանվող ապրանքների իւրաքանչիւր պուդից մի որոշ հարկ վերցնել։

◆ Պետերբուրգի համալսարանի պրոֆ. Գ. Մելիքեան յայտնել է, որ [illegible] համալսարանում [illegible] գիտնականութիւնները կազմել [illegible].

◆ Վիճակագրական վերջին տեղեկութիւնների համաձայն Ռուսաստանում այժմ [illegible] 21,554 [illegible] 1900 թ. [illegible] 4615 [illegible] 10 տարիների ընթացքում [illegible] է համարեա կրկին անգամ։

ԳԻՏՈՒԹ.- ԳՐԱԿԱՆ.- ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Արտիստական Թատրոնում

Հայ Դրամատիկ. Ընկերութեան խումբը իր վերջին հրաժեշտի ներկայացման առթով փետրվարի 2-ին խաղաց Մուրացանի «Ռուզան» պատմական 5 գործ. դրաման։

Ընթերցողը գիտէ արդէն, որ յիշեալ պիէսը շատ յաճախ է ներկայացվել, մանաւանդ Վարդանանց տօնի շաբաթում, առաւ՝ հայի հայրենասիրական-ազգային զգացմունքը շոյելու կրկնողութեամբը հետամուտ։ Իսկապէս, եթէ հարկ լինէր վերլուծել այդ «պատմական» պիէսը, շատ բան կը գտնէինք ասելու, սակայն շատանում ենք նկատելով, որ «Ռուզանը», որ համեմատական չափով աչողված է միւս բազմաթիւ «պատմական դրամաներից», իր ազդեցութիւնը թողնում է առաւելապէս այդ տեսակ պիէսներով ոգևորվող խաւերի վրա։

Փետրվարի 2-ի խաղի մասին մենք չենք կամենում ընդարձակվել։ Չենք կարող բայց և այնպէս չարձանագրել այդ խաղի ջերմութիւնից զուրկ լինելը, շտապողականութեան կնիք ունենալը։ Դերերի անհամապատասխան բաժանումը, դերերի թերի սերտողութիւնը, զգեստների ու երաժշտութեան ողորմելիութիւնը իրանց հերթին սաստկացնում էին ընդհանուր աննպաստ տպաւորութիւնը։

Սէզօնի բացումը սկսվեց Զուդերմանի առողջ հայրենական գաղափարի աչող ներկայացումով, և վերջացաւ Մուրացանի ազգային-շովինիստական տենդենցներով լի դրամայի շատ թոյլ ներկայացումով...

Ե.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 31 յունվարի

«Մշակի» № 20-ում Տէր-Դանիէլեան ազգանունով մի պարոն յայտնում է, թէ «Աշխատանքի երգեր» ժողովածուիս մէջ զետեղված «Ամենից առաջ» ոտանաւորը ինքնուրոյն չէ, այլ թարգմանական։

Մինչև այստեղ պարոնը ճիշդ է ասում, բայց երբ նա ուզում է հաւատացնել ընթերցողին, թէ դրանով կամեցել եմ իւրացնել ուրիշի ոգևորութեան արգասիքը, այստեղ յօդուածագիրը անպայման սխալվում է։

Գալիս եմ յայտնելու, որ այդ ոտանաւորը տպված է «Տարազ» շաբաթաթերթի 1905 թ. № 3-ի հէնց առաջին երեսում, ուր պարզօրէն և խոշոր տառերով ցոյց է տրված թարգմանութեան աղբիւրը։

Եթէ «Աշխատանքի երգերի» մէջ, որը լոյս տեսաւ 1906 թ. սկզբում, չէր յիշատակված աղբիւրը, այդ, ինչպէս էլ ցաւում եմ, պատահել էր անփութութիւնից՝ որպէս սոսկ վրիպակ։

Մի տարի առաջ թարգմանութեան անունով «Տարազում» տպագրվածը աբսուրդ է մտածել անգամ թէ յետագայ տարում կարող էի իմս համարել. իւրացնողը աղբիւրը կը թագցնէր հէնց առաջին տպագրութիւնից։

Պէտք է յայտնեմ սպա և այն, որ ես կարիք չեմ զգացել երբեք իմ գրական գործունէութեան ընթացքում՝ մի պօէմ և հարիւրից աւել ինքնուրոյն երգեր տալուց յետոյ՝ մի փոքրիկ «Ամենից առաջ» ոտանաւորով անուն վաստակել։

Դրան ապացոյց կարող է ծառայել միւս կողմից և այն, որ այդ կտորը չէ զետեղված նորերս լոյս տեսած «Բանաստեղծութիւններ» նոր ժողովածուի մէջ, որը չէ՞ որ կարող էր մտնել որպէս ինքնուրոյն, երբ, ըստ պարոնի վկայութեան, «ամենաաջողած» աշխատանքներիցս մէկն է նա։

Ինչ վերաբերում է Բ. Իշխանեանին իբր երեք պարզ անող համեմունքներին՝ ես այդ, որպէս աւելորդ բալլաստ, վերադարձնում եմ «Իսկ ովքեր են դատաւորները» յօդուածի հեղինակին և սրանով վերջացնում խօսքս։

Ց. Ցակոբեան

—

Թիֆլիս, 3 փետրվարի

Կարդալով «Մշակի» № 23-ում Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհրդի իմ վերաբերմամբ յայտարարածը, շտապում եմ պարզել այդ սխալը։

Ես երբեք չեմ մտածել և չեմ էլ մտածում վերծումներ անել, այլ որպէս մի չքաւոր կին՝ իմ օգտին պարահանդէս էի կազմակերպել։ Ճիշդ է՝ տոմսերի վրա փոխանակ տպելու Կ. Հ. Բ. Ընկ. դահլիճում, տպվել է, շնորհիւ իմ անգրագիտութեան, Կ. Հ. Բ. Ընկերութիւն։ Այդ սխալ էր, և այդ սխալի մասին էլ ես արդէն վաղօրօք յայտնել եմ Կ. Հ. Բ. Ընկ. անդամ Շահիկեանին, որը կարող է վկայել այդ բանում իմ անմեղ լինելը։ Կրկնում եմ, որ ես ոչ մի դիտաւորութիւն չեմ ունեցել Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան անունը շահագործելու, քանի որ փետրվարի 4-ի պարահանդէսը ես իմ կազմակերպում և որը այժմ կայանալու է ամսիս 16-ին, Բօրսայի դահլիճում՝ բարեհաճ մասնակցութեամբ դրամատիկ դերասան Մ. Թաշճեանի։

Ծախված տոմսերը պահպանում են իրանց ույժը։

Սօֆիա Գրիգորեան

—

Կ. Պոլիս, 18/31 յունվար

Հոգաբարձութիւնս ներկայիւս կը ծանուցանէ պատ. ազգայնոց, թէ Ս. Փ. Ազգային Հիւանդանոցի սեփական սիգարի թուղթը, բոլորովին նոր կողքով և ամենաընտիր ժօբի թուղթով, հրապարակ հանուած է անոր պատրաստութեան և վաճառման յանձնառու Օննիկ էֆ. Սարրաֆեանի կողմէ։ Կը խնդրուի պատ. ազգայիններէն գործածել միմիայն սոյն առողջապահիկ սիգարի թուղթը, որուն սպառումը Ազգ. Հիւանդանոցին կապահովէ ամսական կարևոր գումար մը, որ կրնայ ի հարկէ աւելնալ թուղթին սպառման քանակին համեմատութեամբ։ Այս առթիւ հոգաբարձութիւնս հարկ կը համարի դիտել տալ պատ. ազգայնոց, թէ, նախապէս տրուած լրագրական ազդարարութեամբ, Ազգ. Հիւանդանոցի սեփական սիգարի թուղթի պատրաստութեան և վաճառման նախորդ յանձնառու Մարտիկ էֆ. Շիրինեանի հետ կնքուած պայմանագրութիւնը 1911 թ. յունիս 3-ին խզուած ըլլալով, նոյն թուականէն ի վեր յիշեալը կը շարունակէ, առանց իրաւունք մը ունենալու և միմիայն իր շահուն համար, Ազգ. Հիւանդանոցի անուան տակ հրապարակ հանել և վաճառել սիգարի թուղթեր, որոնց վաճառումէն բնաւ չի օգտուիր Ազգ. Հիւանդանոցը։ Այս անտեղութեան առաջքը առնելու և պատ. ազգայինները զգուշացնելու նպատակաւ, հոգաբարձութիւնս Ազգ. Հիւանդանոցի սեփական սիգարի թուղթին համար հանրօգուտ շինութեանց մինիստրութենէն վաւերացնել տուաւ 1327 թըշրինի էվվէլ 17 (1911 հոկտ. 17/30) թուականաւ նոր վաճառանիշ մը, որ պիտակաձև թուղթի վրայ կը ներկայացնէ բարերարատակ Պէշճեան Ցարութիւն ամիրային պատկերը և որ այս անգամ հրապարակ հանուած սիգարի թուղթին իւրաքանչիւր պրակներուն վրայ փակցուած է իբր հակակշռի պիտակ և որուն պատ. ազգայինք պարտին ուշադրութիւն ընել կեղծերէ զգուշանալու համար։ Վաճառման միակ կեդրոնատեղիներն են՝ 1) հոգաբարձութեանս գրասենեակը, Մեծ-Նոր Խան, Զաքմաքճըլար, Կ. Պոլիս. 2) վաճառատուն տեարց Աճէմեան-Ղոնչէկիւլեանի, Մահմուդ փաշա, Խանտան-Խան, Կ. Պոլիս։

Կնիք
Ս. Փրկչ. Ազգ. Հիւանդանոցի
Հոգաբարձութեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

◆ Նախագահ մասնաժողովը ընդունեց մի որոշում, որի համաձայն Դումային ներկայացվող բոլոր հարցապնդումները տպվում ու բաժանվում են հետևեալ օրը։ Եթէ 30 անձանց ստորագրութեամբ առաջարկութիւն է լինում անյապաղ քննելու հարցապնդումը, այն դէպքում այդ առաջարկութիւնը քուէարկվում է առանց վիճաբանութեան։ Նոյն կերպ քուէարկվում է նաև հարցապնդման շտապողականութիւնը, եթէ այդ պահանջում են հարցապնդողները։

◆ Հողային մասնաժողովը ընդունեց Կովկասում ճորտութեան մնացորդները ոչնչացնող օրինագծի հիմնական կէտերը։

◆ «Нов. Вр.»-ում Ղազարեան քահանան հերքում է Մենշիկովի առասպելները՝ վերաբերեալ հայկական սեպարատիզմին, «Դաշնակցութեան» գործի առիթով։

◆ «Н. Вр.» և «Бирж. Вѣд.» լրագիրներում տպված են չեռնոգորական Նիկոլայ թագաւորի հետ ունեցած խօսակցութիւնները։ Բալկաններում տիրող արդի դրութիւնը թագաւորը յուզալի է գտնում, իսկ այդ դրութիւնը բարելաւելու բանալին, թագաւորի ասելով, Կ. Պոլսումն է ամբողջովին։ Երիտասարդ-թիւրքերը թէև իսկական հայրենասէրներ են, բայց նրանց գործողութիւնները հակասական են։

◆ Աւստրիական և գերմանական դիպլոմատիան բանակցութիւններ է վարում Ռուսաստանի հետ Իտալիային և Թիւրքիային միմեանց հետ հաշտեցնելու պայմանների մասին։

◆ Վախճանվեց Սէրաեվօյում թիւրքական լիբէրալ կուսակցութեան պատգամաւոր փաստաբան Մուստաֆա Նուրի-բէյը՝ Զէկի-բէյի սպանութեանը մասնակցած Ահմէդի ծեծից։ Մուստաֆան մեկնել էր Կ. Պոլսից ընտրողական պայքարը կազմակերպելու համար։ Մարդասպանը դեռ ազատ է։

◆ Մեծ պետութիւնները Թիւրքիային յայտնեցին, որ թոյլ չեն տայ փոխել Կրետէում տիրող արդի իրերի դրութիւնը։

◆ Եգիպտոսից Էնվէր-բէյի խնդրանքով Կիրէնաիկի մեկնեցին դերվիշներ՝ արաբների մէջ ռազմի տրամադրութիւնը պահելու համար ընդդէմ գեաւուրների։

◆ Թիւրքիայից պատերազմի դաշտը փոխադրվեց 50 միլիոն ֆունտ՝ զօրաբանակի պէտքերի համար։

◆ Եար-Մահմէդը Քիրմանշահը վերցրեց։ Սալար-ուդ-Դովլէն, Սարդար-Մօհին և Դաուդ-խանը փախան։ Սահար-խանը և Բուստամ-խանը էկսշահի վեց կողմնակիցների հետ գնդակահարվեցին։

◆ «Р. Сл.»-ին հեռագրում են Պաբիզից, որ անգլօ-ռուսական քաղաքականութեան դէմ Պարսկաստանի վերաբերմամբ մի հակայական միտինգ է գումարվել, որը կազմակերպել էր «մարդու իրաւունքների լիգան»։ Նախագահ Պրէսանսէն յայտնեց, թէ Պարսկաստանում պատրաստվում են Մարօկկօյի և Տրիպօլիսի դէպքերի նման պատահարներ։ Նոյն տեսակ ճառեր արտասանեցին զանազան կուսակցութիւնների ներկայացուցիչներ։

◆ Այս օրերս Թաւրիզում կախաղան բարձրացված Լէբէդևը մահից առաջ յայտնեց, որ յայտնի աւազակապետ Ջելիմ-խանը փախել է Վան քաղաքը։

◆ «Рѣчь»-ը հերքում է Թէհրանում պաշտօնավարող ռուսաց դեսպան Պօկլէվսկի-Կօզէլլի հրաժարականի լուրը։

◆ Թէհրանում զգացվում է ուտելիքի պակասութիւն։ Փուռը փակ են։ Կառավարական ալիւրի պահեստները դատարկվել են։ Կենսական մթերքների գները կրկնապատկվել են։

◆ Թաւրիզում յունվարի 28-ին կախեցին երկու քիւրդի, մի վրացու և մի պարսկի։ («Р. Сл.»)

◆ Անգլօ-գերմանական համաձայնութեան մասին բանակցութիւններ սկսված էին նախ քան անգլիական զինուորական մինիստրի Բերլին այցելելը։ Մինիստրը կարեւոր լուրջ գաղտնի խօսակցութիւններ ունեցաւ կանցլերի և կայսրի հետ։ Կայսրը մինիստրին ընծայեց իր բիւստը իր սեփական ստորագրութեամբ։

◆ Չին յեղափոխականների միջև սկսվել են լուրջ տարաձայնութիւններ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

1 փետրվարի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. «Русское Знамя»-ի խմբագիր Դուբրովինը Պետական Դումայի անդամ Գուչկովին զրպարտելու համար դատապարտվեց երկու շաբաթով բանտարկութեան։

«Русское Знамя»-ի խմբագիր Դուբրովինը և աշխատակցուհի Ելիզավէտա Բօրկ 1039-րդ յօդուածով դատապարտվեցին 50-ական րուբլի տուգանքի։

Ներքին գործերի մինիստրը և երկրագործութեան գլխաւոր կառավարիչը դիմեցին նահանգապետներին մի հրահանգագրով, որի մէջ ասված է, թէ այսուհետև հողային բարեկարգութեան մասնաժողովների լիազօրութիւնները աւելի են ընդլայնվելու, հետևաբար գաւառական պարագլուխների աշխատակցութիւնը առանձնապէս գնահատելի է դառնում։

Կենտրոնական վիճակագրական կոմիտէտի տեղեկութիւնների համաձայն՝ ձմեռվայ ընթացքը մինչև յունվարի 10-ը աշնանացանի նկատմամբ պէտք է ընդունել անբաւարար։

Գրաւվեցին «Голосъ Земли»-ի և «Современникъ»-ի այսօրվայ համարները։ Խմբագիրներ Սազոնովը և Բեկովը ենթարկվում են պատասխանատուութեան։

ՕԴԵՍՍԱ. Իր ուսանող որդու գերեզմանի վրա անձնասպան եղաւ մասնաւոր գիմնազիայի վերատեսուչ Իգլիցկին։

2 փետրվարի

ԿԱՀԻՐԷ. Սուդանում անգլօ-եգիպտական կառավարութիւնից Բահր-էլ-Զարաֆ նահանգը պաշտպանելու ուղարկված պահակախումբը բէէր ցեղի հետ ընդհարվելիս կորցրեց հինգ զինուորի։

ԿԻԵՎ. Աւստրական ինստիտուտի խորհուրդը որոշեց բարձր դասընթացքների ուսանողներին ուղարկել Արևմտեան Եւրոպա՝ առևտրա-արդիւնաբերական ու կրթական հաստատութիւնների հետ ծանօթանալու համար։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Դումայական բիւջէտային մասնաժողովը ընդունեց գեներալ-շտաբի, գլխաւոր-շտաբի, արդարադատութեան մինիստրութեան բանտային մասի նախահաշիւները։ Վերջինս կրճատված է 400,000 րուբլով։

Հրատարակված են Բարձրագոյն հրամաններ նշանակելու Լիւբլինի նահանգապետ Մէնկինին՝ օտարերկրեայ դաւանութիւնների հոգևոր գործերի դեպարտամենտի վերատեսուչ, ոստիկանութեան դեպարտամենտի փոխ-վերատեսուչ Զուբովսկին՝ ներքին գործերի մինիստրի դիւանապետ, Սուրիմէլսկին՝ Մոսկվայի դատաստանական պալատի նախագահ։

«Օրէնքների ժողովածուի» մէջ հրատարակված է, որ Ռուսաստանը միւս 30 պետութիւնների հետ համաձայնութիւն է կապել պօռնօգրաֆիական հրատարակութիւնների առաջն առնելու համար։

ՄՈՍԿՎԱ. Հանդէսով բացվեց Շէլապուտինի միջոցներով կառուցված մանկավարժական ինստիտուտը։

Աւազակային յարձակումների և սպանութիւնների մէջ մեղադրվող ութ հոգուց աւելը դատապարտվեցին մահվան պատժի, երկուսը՝ որոնց թւում մի կին՝ 12 տարով տաժանակիր աշխատանքների։

ԲՐԻԼԷՆ. Պայթուցիկ նիւթերի գործարանում պայթումից սպանվեցին չորս, ծանր վիրաւորվեցին երկու բանւոր։

ԿԱԼԿԱԹԱ. Հնդկաստանում բամբակի բերքը 18%-ով պակաս է անցեալ տարվանից։

ՎԻՍԲԱԴԷՆ. Շամպանի ֆիրմաների տէրերը 10,000 մարկ նուիրեցին գերմանական զօրքի համար աէրօպլաններ ձեռք բերելու։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Զմեռային երթեւեկութիւն)
(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

—

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ արագ № 2 գնացքը՝ (I, II և III կարգի վագոն.) 10 ժ. 20 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 44 ր. կէսօր., Գանձակ՝ 3 ժ. 18 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 52 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 35 ր. երեկ., Բագու՝ 11 ժ. 43 ր. գիշ.։ Մարդատար № 6 գնացքը՝ (միայն I և II կարգի վագոն.) 3 ժ. 33 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում 6 ժ. 29 ր. երեկ., Գանձակ՝ 9 ժ. 46 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 53 ր. գիշ.՝ Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 20 ր. գիշ., Բագու՝ 8 ժ. 11 ր. առաւ.։ Պոստատար № 4 գնացքը՝ (բոլոր կարգերի վագոններով) 11 ժ. 18 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում՝ 2 ժ. 12 ր. ցեր., Գանձակ՝ 5 ժ. 29 ր. առաւ., Եւլախ, 7 ժ. 30 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 12 ժ. 01 րոպէին կէսօրվայ, Բագու՝ 4 ժամ 52 րոպէին ցերեկվայ։ Խառն № 106 գնացք՝ (IV կամ III կարգի վագոններով, երբ կարևորութիւն պատահի) 6 ժ. 32 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 10 ժ. 42 ր. առաւ., Գանձակ՝ 2 ժ. 57 ր. ցեր., Եւլախ՝ 6 ժ. 25 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 16 գիշ., Բագու՝ 7 ժ. 12 ր. առաւ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ Մարդատար № 74/75 գնացքը՝ (բոլոր կարգի վագոններով) 11 ժ. 48 ր. գիշ., Ղարաքիլիսա է հասնում 7 ժ. 01 ր. առաւ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 10 ժ. 31 ր. առաւ., Էջմիածին կայար.՝ 3 ժ. 45 ր. ցեր., Ուլուխանլու՝ 4 ժ. 12 ր. ցեր.։ (Առանց Երևան մտնելու։ Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը Երևան ուղևորվում է 4 ժ. 37 ր. ցեր., և Երևան հասնում 5 ժ. 20 ր. երեկոյեան)։ Նախիջևան՝ 9 ժ. 26 ր. երեկ., Ջուլֆա՝ 11 ժ. 10 ր. երեկ.։ Մարդատար-ապրանքատար № 78/79 գնացքը. 5 ժ. 34 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում՝ 12 ժ. 48 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 4 ժ. 32 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 4 ժ. 41 առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 06 ր. առաւ., և այնուհետև չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ Մարդատար № 5 գնացքը՝ (բոլոր կարգի վագոններով) 5 ժ. 45 ր. երեկ., Միխայլովօ է հասնում 9 ժ. 51 ր. եր., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., Պոստատար № 3 գնացքը՝ (բոլոր կարգի վագոններով 9 ժ. 50 ր. առաւ., Միխայլովօ է հասնում 1 ժ. 56 ր. կէսօր., Բաթում՝ 11 ժ. 13 ր. գիշ.։ Մարդատար № 7 գնացքը՝ (II և III կարգի վագոններով) 10 ժ. 38 ր. գիշ., Միխայլովօ է հասնում 3 ժ. 08 ր. գիշ., Բաթում՝ 1 ժ. 42 ր. կէսօրին։

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № 9/66 գնացքը՝ (բոլոր կարգի վագոն.) 3 ժ. 23 ր. ցեր., Գօրի է հասնում 6 ժ. 02 ր. երեկ., Բօրժոմ՝ 9 ժ. 02 ր. գիշ.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ Մարդատար № 5 գնացքը՝ 5 ժ. 07 ր. երեկ.։ Պոստատար № 3 գնացքը՝ 8 ժ. 54 ր. առ.։ Արագ № 1 գնացքը՝ 9 ժ. 56 ր. գիշ., որը այնուհետև չէ գնում։ Խառն № 107 գնացքը՝ 9 ժ. եր.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պոստատար № 72/73 գնացքը՝ 8 ժ. 25 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար՝ № 80/81 գնացքը՝ 1 ժ. 40 ր. ցերեկվայ։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ Մարդատար № 6 գնացքը՝ 2 ժ. 50 ր. ցերեկ., Պոստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 28 ր. գիշ.։ Մարդատար № 8 գնացքը 5 ժ. 33 ր. առաւ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում)։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ Մարդատար № 6/10 գնացքը՝ 7 ժ. 58 ր. առաւօտեան։

Ծանօթութիւն.—Զմեռային երթևեկութեան միջոցին որոշված է Թիֆլիսից Պետերբուրգ (յետ և առաջ) անմիջական, առանց վագոն փոխելու հաղորդակցութիւն՝ Բագուի-Ռոստովի-Խարկովի վրայով Անդրկովկասեան գծի արագ №№ 1 և 2 գնացքներով։ Գնացքում լինելու է մէկ միքստ վագոն I և II կարգի և մէկ վագոն III կարգի. բոլոր տեղերը պլացկարտերով են.

Նոյնպէս հաստատվում է Թիֆլիս-Մոսկվա յետ և առաջ, առանց վագոն փոխելու, հաղորդակցութիւն՝ Բագուի-Ռոստովի և Կօզլովի վրայով՝ արագ № 1 և 2 գնացքներով։ Գնացքում լինելու է Միջազգային ընկ մէկ միքստ վագոն I և II կարգի, որի համար վերցվելու է յաւելեալ արժէք. ամեն մէկ հազար վերստին 8 ր. I կարգում և 6 ր. II կարգում։ Թիֆլիսից-Մոսկվա հաշվում է 2877 վերստ։

Առանց վագոն փոխելու հաղորդակցութիւնը Թիֆլիս-Բագու-Ռոստով յետ և առաջ կատարվելու է արագ № 1 և 2 գնացքներով։ Բոլոր կարգերի տեղերը պլացկարտով են։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
Ը Ն Դ Ո Ւ Ն Ո Ւ Մ Ե Ն
«606»-Ի ՆԵՐՄՈՒԾՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—9—10 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.։
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Ի. Ա. ՖՐԱՆԿ—9—2 ժ. ատամների բուժումն, լցնելը (պլօմբա) և արհեստական ատ.։
Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը՝
Ի. Ա. ՖՐԱՆԿ—5—7 ժ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—11

Բ Ժ Ի Շ Կ
Ց. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ
(ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)
Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ
(Մասնագիտ. ԹՈՔԵՐԻ հիւանդութիւններ)
Ընդունել (առաւօտեան ժ. 12—1-ը։
յութիւնը (երեկոյեան ժ. 4—6-ը։
Բէբութովսկայա, № 66.
(շ.ե.) 130. 100—68

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ը Ն Ծ Ա Յ
ԶԱՏԿԻ ԱՌԻԹՈՎ!
Կեանքի մէջ մի անգամ! խոշոր ՍԻՒՐՊՐԻԶ!
600 ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ ՄԻԱՅՆ 3 Ր. 90 Կ.
1) Ցրիկօ «Ֆրանցիա», 4¼ արշ., տղամարդկանց ամբողջ զգեստացու։
2) Մի զոյգ էլեգանտ ականջօղեր ամերիկ. ոսկուց՝ կեղծ ադամանդներով կամ թանգ. քարերով զարդարված։
3) Կանացի շքեղ մատանի՝ թանգ. քարով։
4) Տղամ. էլեգանտ շղթայ ամերիկ. ոսկուց։
5) Հրաշալի ծխափող (մունդշտուկ) եանտարից։
6) Կանացի հրաշալի մանեակ բազմաթիւ մարգարիտներով և պատենտային փականով։
7) Տղամ. էլեգ. քորոց հալստուկի համար՝ մարգարտով կամ թանգ. քարով։
8) Կանացի հրաշալի բրօշ՝ զարդարված կեղծ ադամանդներով։
9) Տղամ. հրաշալի մատանի՝ զարդարված թանգ. քարով։
10) Նաև 590 հետաքրքր. և օգտ. առարկաներ։ Բոլոր 600 առարկ. համար, հաշված նաև կօստիւմը, առնում ենք 3 ր. 90 կ. (կօստիւմը առանձին՝ արժէ այդ գինը)։
Ուղարկում ենք պօստով, վերադիր վճ., առանց կանխավճ.։ Ճանապարհածախքը 55 կօպ.։ Երեք և աւելի գարնիտուր պահանջելուց՝ ճանապարհածախքը ֆիրմայի հաշւին։ Առանց ռիսկի. չը հաւանած դէպքում յետ ենք վերցնում և փողը լրիւ վերադարձնում։
Հասցէն՝ И. Г. Розенталь, г. Лодзь, почт. ящ. 14. № 21.
(4,9,14) (Ա. 5) 4—2

ՀԱՑԻԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
Գ. և Մ.
ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՆԵՐԻ
Նիկօլայէվսկայա, № 36.
(ա.օ) 1212. 25 24

Ա ր դ է ն վ ա ճ ա ռ վ ու մ է
Ն. ՔԱՋԲԵՐՈՒՆՈՒ
Էջմիածնական խնդիրն
եւ նրա հեղինակները
(Վերջին կաթող. ընտրութեան գաղտնիքը)
ԳԻՆՆ Է 20 ԿՈՊԷԿ
Կարելի է ձեռք բերել Թիֆլիսի բոլոր գրախանութներում։ Գումարով գնողները թող դիմեն՝ Эривань, Астафьевская ул. № 108, Амазаспу Авакяну.
(օ.մ.) 62. 3—3

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է հռչակաւոր Ֆրանսիացի գրող
ՎԻԿՏՕՐ ՀԻՒԳՕՅԻ
ԻՆՆՍՈՒՆ-ԵՐԵՔ
նշանաւոր վէպի հայերէն թարգմանութիւնը
„ԱՐՕՐ“ ամսագրի
հ ր ա տ ա ր ա կ ու թ ե ա մ բ
—о—
Այս կլասիկական հզօր վէպը, որի նիւթը վերցված է ֆրանսիական մեծ յեղափոխութիւնից, պէտք է կազմէ ամեն մի մատենադարանի զարդը և լինի ընթերցանութեան ամենացանկալի նիւթ։
ԳԻՆՆ Է 1 Ր. 50 Կ.
Ի նկատի ունենալով, որ տպված է միայն 400 օրինակ, ուստի ցանկացողները պէտք է շտապեն վաղօրօք ստանալ, ուղարկելով իրանց պահանջը և դրամը «Մշակի» խմբագրութեան։
Գիրքը բաղկացած է 432 մեծադիր էջերից։
0—16

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)
կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։
Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արաբերէն և լեհական բարբառով։
Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշգրտէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։
Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։
ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՑՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։
Տ է լ է ֆ ո ն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ. Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.